

საჯარო სამართლის იურიდიული პირი -
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი
ეკონომიკის დეპარტამენტი

ირაკლი მესხი

უცხოური ინვესტიციები და შრომის ბაზრის
ტრანსფორმაცია საქართველოში

ეკონომიკის დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაციის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

ბათუმი 2017

ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის, ეკონომიკის დეპარტამენტში.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ნათელა წიკლაშვილი,
ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი.

უცხოელი შემფასებლები: ჯეიმს რედელშიმერი, მინესოტას უნივერსიტეტის
პროფესორი (აშშ).

ელენა აკიმენკო, ეკონომიკის დოქტორი, ჩერნიგოვის
ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი (უკრაინა).

შემფასებლები: გულნაზ ერქომაიშვილი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის
ეკონომიკური პოლიტიკის კათედრის ასოცირებული პროფესორი.

ნიკოლოზ ჩიხლაძე, ე.მ.დ., თეოლოგიის დოქტორი, აკ.
წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი,
ბიზნესის, სამართლის და სოციალურ მეცნიერებათა
ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს თავმჯდომარე.

რეზო მანველიძე, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი.

სადოქტორო ნაშრომის დაცვა შედგება 2017 წლის 23 ივნისს, 12 საათზე.

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და
ბიზნესის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილ სადისერტაციო კომისიის
სხდომაზე.

მისამართი: ქ. ბათუმი, ნინოშვილის ქ. N35. უნივერსიტეტის I კორპუსი,
აუდიტორია 430.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკასა და ამავე უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე
(www.bsu.edu.ge)

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი

ბიზნესის მართვის დოქტორი, ას. პროფესორი:

ლეილა ცეცხლაძე

შესავალი

თემის აქტუალობა: უცხოური თუ ადგილობრივი ინვესტიციების განხორციელება ყოველთვის კავშირშია ახალი სამუშაო ადგილების შექმნასთან. იმისთვის, რომ ქვეყანაში მოხდეს გარკვეული სახის ინვესტირება, ამისათვის საჭიროა მოქალაქეებმა შექმნან გარკვეული დანაზოგები და შემდგომ მოახდინონ სხვადასხვა სფეროში ინვესტირება, მაგრამ თუ ეს დანაზოგები არის მცირე ან საერთოდ არ არის, მაშინ აღნიშნული უკმარისობა უნდა შეივსოს უცხოური ინვესტიციებით, როგორც ხდება დღეს საქართველოში, რადგან ცოტაა კომპანიები, რომელთა შემოსავლებითაც შესაძლებელი იქნება ეკონომიკაში რეინვესტირება. ასევე მინიმალურია ან საერთოდ არ არის ადგილობრივი დანაზოგები, შესაბამისად ქვეყანა დამოკიდებულია უცხოურ ინვესტიციებზე და მუდმივად მისი ზრდის მოლოდინშია საზოგადოება.

უცხოური ინვესტიციების დონე გვიჩვენებს რამდენად სტაბილურია ქვეყანა, როგორია მისი ეკონომიკური პოლიტიკა, საინვესტიციო გარემო, ეკონომიკური ზრდის პერსპექტივა და ა.შ. საქართველოს დღეს განსაკუთრებით ჭირდება ინვესტიციების მოზიდვა, რაც განაპირობებს ისეთი პრობლემების გადაჭრას, როგორცაა დასაქმება და შემოსავლების ზრდა, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა, საექსპორტო პოტენციალისა და ქვეყანაში სავალუტო შემოსავლების ზრდა, საერთაშორისო ეკონომიკურ სივრცეში ქვეყნის ინტეგრაცია და ა.შ.

საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის ადეკვატური შრომის ბაზარი ჯერ კიდევ ფორმირების სტადიაშია და ამ პროცესში ბევრი პრობლემა და გამოწვევა არსებობს. ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დაჩქარება, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა და სიღარიბის დაძლევა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული დასაქმების სფეროში აქტიური სახელმწიფო პოლიტიკის გატარებაზე, რაც გულისხმობს შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურის განვითარების, სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა-მიწოდების დაბალანსების, უმუშევართა პროფესიული სწავლებისა და დაბალკონკურენტუნარიანი სამუშაო ძალის დასაქმების ხელშეწყობის მხარდაჭერას. შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურის განვითარება ბიზნესის ეფექტიანობის გაზრდის ერთ-ერთი

ძირითადი ფაქტორია, რამდენადაც იგი ხელს უწყობს სამუშაო ძალაზე დამსაქმებელთა მოთხოვნების ოპერატიულად და ხარისხიანად დაკმაყოფილებას.

ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების შემოდინებისა და ეკონომიკური აქტიურობის ზრდის ფონზე ფიქსირდება დასაქმების ზრდისა და უმუშევრობის კლების ტენდენცია, თუმცა უმუშევრობა კვლავ სერიოზულ გამოწვევად რჩება. დასაქმების პრობლემების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად კი სამუშაოს მაძიებელთა კვალიფიკაცია და პროფესიონალიზმი სახელდება.

საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტირებისათვის ხელსაყრელი პირობების, შრომის ბაზრის ინტენსიური დერეგულაციის, ბიზნესის განვითარების მხარდამჭერი ლიბერალური მარეგულირებელი ჩარჩოს არსებობის მიუხედავად, მაინც არსებობს სამუშაო ადგილების დეფიციტი და დამსაქმებლები კვლავაც საუბრობენ იმაზე, რომ ვერ პოულობენ შექმნილი სამუშაო ადგილებისათვის საჭირო სპეცილობისა და კვალიფიკაციის მქონე თანამშრომლებს.

საქართველოში შრომის ბაზარზე ერთგვარ პარადოქსს აქვს ადგილი. რადგან, ერთი მხრივ, არსებობს მაღალი მოთხოვნა კვალიფიციურ სამუშაო ძალაზე, მეორე მხრივ კი, არსებობს ჭარბი სამუშაო ძალის მიწოდება, სადაც მთავარი პრობლემა კვლავ არასათანადო კვალიფიკაცია და არა მოთხოვნადი პროფესიებია.

საქართველო დღეს ცდილობს რაც შეიძლება მეტი უცხოური ინვესტიციის მოზიდვას, ქვეყანაში არსებული სასურველი საინვესტიციო გარემოს შექმნით და ასევე იაფი მუშახელის შეთავაზებით, თუმცა შეთავაზებულ იაფ მუშახელს ძირითადად არ შეუძლია ხარისხიანად მშენებლობა, მომსახურების გაწევა, რემონტი, გზების დაგება, ინოვაციური პროდუქტის შექმნა და ა.შ. ასევე ქვეყანაში პრობლემურია თანამედროვე ტექნოლოგიების სათანადო დონეზე ფლობა და ახალი ტექნოლოგიების შექმნა. ამიტომ მანამდე, სანამ ქვეყანაში სისტემურად არ შეიცვლება მიდგომა და არ მოხდება კვალიფიცირებული კადრების შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნის შესაბამისად მომზადება და ინვესტორებისთვის მიწოდება, ვერ მოხერხდება უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი ზრდის შემთხვევაშიც კი ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმების დონის მნიშვნელოვანი ცვლილება. ასევე გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ჩვენს ირგვლივ ყველა ქვეყანა ცდილობს უცხოური კაპიტალის მოზიდვას, ამიტომ

ინვესტორს დიდი არჩევანი აქვს, შესაბამისად ამ მიმართულებით მაღალია კონკურენცია.

რეალურად თუ დავაკვირდებით შრომის ბაზარზე მიმდინარე პროცესებს, დავინახავთ, რომ ისინი უკავშირდება ინვესტიციების დარგობრივი სტრუქტურის ცვლილებებს და აქედან გამომდინარე, სამუშაო ძალაზე ახალი მოთხოვნის ჩამოყალიბებას, ამიტომ, როდესაც სასწავლო პროგრამების დაგეგმვა ხორციელდება, გათვალისწინებული უნდა იქნას მომავალში მოთხოვნადი პროფესიები.

აღსანიშნავია ისიც, რომ მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2016-2017 წლის გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში საქართველოს პოზიცია 7 საფეხურით გაუმჯობესდა, მიუხედავად ამისა, საქართველოში ბიზნესის წარმოებისთვის ყველაზე პრობლემატურ ფაქტორებს შორის პირველი ადგილი უკავია არაკვალიფიციურ მუშახელს და იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს.

თანამედროვე ეტაპზე მსოფლიო ეკონომიკაში, უცხოური ინვესტიციების შრომის ბაზარზე გავლენის შესწავლა და ანალიზი უდაოდ აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენს.

სადისერტაციო ნაშრომის მიზანი: სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის მიზანია ქვეყანაში შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციაზე უცხოური ინვესტიციების გავლენის შესწავლა და შეფასება.

მიზნის მისაღწევად დასახულია შემდეგი ამოცანები:

- უცხოური ინვესტიციების განმსაზღვრელი ფაქტორებისა და სტიმულირების ძირითადი მიმართულებების გამოვლენა;
- შრომის ბაზრის სტრუქტურის, დინამიკისა და ფორმირების თავისებურებების შესწავლა უცხოეთის ქვეყნებსა და საქართველოში;
- უცხოური ინვესტიციების სტრუქტურის შესწავლა და შრომის ბაზრის სტრუქტურაზე მათი გავლენის შეფასება;
- ინვესტიციებისა და შრომის ბაზრის ძირითადი ტენდენციების გამოვლენა აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში;
- ქვეყანაში შრომითი პოტენციალის ჩამოყალიბებაზე უცხოური ინვესტიციების გავლენის შეფასება;

- ქვეყნის საინვესტიციო გარემოს, შრომის ბაზრის ფუნქციონირების და სამუშაო ძალის კვალიფიკაციის გაუმჯობესებისთვის რეკომენდაციების შემუშავება.

კვლევის საგანი: უცხოური ინვესტიციების გავლენა შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციაზე საქართველოში.

კვლევის მეთოდოლოგიური და თეორიული საფუძვლები: კვლევის თეორიულ ბაზად გამოყენებულ იქნა ქართველ და უცხოელ მეცნიერთა ნაშრომები, საქართველოს შრომის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს - შრომის ბაზრის მოთხოვნის კომპონენტის კვლევა, ასევე სხვადასხვა ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევები და ანგარიშები, ხოლო საინფორმაციო ბაზად გამოყენებულ იქნა საქართველოს კანონები, მთავრობის დადგენილებები, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის წელიწადეულები და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დასაქმების სააგენტოს მონაცემები.

პრობლემის შესწავლის მდგომარეობა: ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში ძირითადად შესწავლილია ინვესტიციების და შრომის ბაზრის როლი, სტრუქტურა და დინამიკა, მაგრამ ნაკლები ყურადღება ექცევა ინვესტიციების, როგორც შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციის განმაპირობებელი ფაქტორის გამოვლენასა და შესწავლას.

უცხოური ინვესტიციებისა და შრომის ბაზრის როლის შესწავლას ემსახურება არა ერთი ცნობილი უცხოელი და ქართველი ეკონომისტის ნაშრომი, მსოფლიო ბანკის, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის და მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ გამოცემული პუბლიკაციები და ა.შ. აღსანიშნავია ჯ. კეინზის, მ. ფრიდმანის, ჯ. დანლოპის, ს. ნიკელის, მ. მაკდონალდის, რ.მ. სოლოუს, ჯ. დანიგის, რ. ვერნონის, ა. სულიმანის, ს. ჯენსენის, ვ. დენისიას, რ. კლუმპის და სხვათა ნაშრომები. ასევე უცხოურ ინვესტიციებსა და შრომის ბაზრთან დაკავშირებულ ეკონომიკურ პრობლემებზე გამოქვეყნებულია ქართველი მეცნიერებისა და მკვლევარების ლ. ქოქიაურის, ლ. ხურციას, ი. ყოლბაიას, ე. ბარათაშვილის, გ. ერქომაიშვილის, ქ. ჯღანჯღავას, ვ. ჭარაიას, ვ. მოსიაშვილის, რ. ცინარიძის, ნ. ფუტკარაძის, ე. კონჯარიას, ოქროცვარიძის, მ. შელიას, ნ. პაიჭაძის, ნ. ლაცაბიძის, ვ. ჭედიას, ე. მელაძის, მ. ტუხაშვილის, მ. ცარციძის, ნ. ლაცაბიძის, მ. თორიას, ც. ანთაძის, ვ. მოსიაშვილის, ლ. თეთრაძის და სხვების ნაშრომები.

ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში ძირითადად ცალკე შესწავლილია ინვესტიციების და შრომის ბაზრის როლი, სტრუქტურა და დინამიკა, მაგრამ ნაკლები ყურადღება ექცევა ინვესტიციების, როგორც შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციის განმაპირობებელი ფაქტორის გამოვლენას, ამიტომ ვფიქრობთ, ამ მიმართულებით საჭიროა კვლევების გააქტიურება.

სადისერტაციო ნაშრომის მეცნიერული სიახლე:

- გაანალიზებული და შეფასებულია უცხოური ინვესტიციების ძირითადი თანამედროვე მიმართულებები საქართველოში მთლიანად და აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში;
- შესწავლილია შრომის ბაზრის ფუნქციონირების მიმართულებები, გამოვლენილია მათი ნაკლოვანებები და დასახულია რეკომენდაციები მათი აღმოფხვრისათვის;
- გაანალიზებულია ინვესტიციების ზემოქმედება შრომის ბაზარსა და მის სტრუქტურაზე;
- გამოვლენილია ურთიერთდამოკიდებულება უცხოური ინვესტიციების დარგობრივ სტრუქტურას, დასაქმებასა და შრომის ანაზღაურებას შორის.

კვლევის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა: კვლევის ძირითადი დებულებები, შედეგები და რეკომენდაციები შეიძლება გამოყენებულ იქნას უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სასწავლო კურსების, „უცხოური ინვესტიციების“, „შრომის ბაზრის“, „უცხოური ინვესტიციებისა და დასაქმების ეფექტიანობის“ და ა.შ. მომზადებაში. ასევე, იგი მნიშვნელოვნად დაეხმარება სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებებს უცხოური ინვესტიციების შედეგად შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციის საკითხების შესწავლაში, მის სრულყოფასა და უცხოური ინვესტიციების დასაქმების კუთხით ეფექტიანობის გაზრდაში.

ნაშრომის აპრობაცია: სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები, წინადადებები და რეკომენდაციები წარედგინა ეკონომიკის და ბიზნესის ფაკულტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების და ეკონომიკის დეპარტამენტების გაერთიანებულ სხდომას. სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები ხუთი სტატიის სახით გამოქვეყნებულია საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციების მასალებში.

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა: ნაშრომი შესრულებულია 200 (ორასი) გვერდზე. შედგება შესავლის, სამი თავის, ცხრა ქვეთავის, დასკვნებისა და რეკომენდაციებისა და გამოყენებული ლიტერატურის სიისაგან. ნაშრომის ბოლოს მოცემულია დანართები.

კვლევის მიზნებმა, ამოცანებმა და პრობლემის გადაჭრის ლოგიკამ განაპირობა სადისერტაციო ნაშრომის შემდეგი სტრუქტურა:

შესავალი

თავი I. უცხოური ინვესტიციების თეორიულ-პრაქტიკული საფუძვლები

- 1.1. უცხოური ინვესტიციების თეორიის გენეზისი, არსი და ფორმები;
- 1.2. უცხოური ინვესტიციების სტიმულირების ძირითადი მიმართულებები და ფორმები;
- 1.3. უცხოური ინვესტიციების განმსაზღვრელი ფაქტორები განვითარებად და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში;

თავი II. შრომის ბაზრის სტრუქტურა და დინამიკა

- 2.1. შრომის ბაზრის არსი, ელემენტები და ფუნქციონირების მექანიზმები;
- 2.2. შრომის ბაზრის რეგულირების ფორმები და პოლიტიკა ევროპის ქვეყნებში;
- 2.3. შრომის ბაზრის ფორმირების თავისებურებები საქართველოში;

თავი III. ინვესტიციების გავლენა შრომის ბაზრის სტრუქტურაზე

- 3.1. უცხოური ინვესტიციების დინამიკა და სტრუქტურა საქართველოში;
- 3.2. ინვესტიციები და შრომის ბაზრის ძირითადი ტენდენციები აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში;
- 3.3. ინვესტიციების გავლენა შრომითი პოტენციალის ჩამოყალიბებაზე; დასკვნები და რეკომენდაციები; გამოყენებული ლიტერატურა; დანართები;

თავი I. უცხოური ინვესტიციების თეორიულ-პრაქტიკული საფუძვლები

ნაშრომის პირველ თავში განხილულია უცხოური ინვესტიციების თეორიის გენეზისი, არსი, ფორმები, მისი სტიმულირების ძირითადი მიმართულებები, ფორმები და განმსაზღვრელი ფაქტორები განვითარებად და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში.

სიტყვა ინვესტიცია ლათინური წარმოშობისაა (investire - შემოსვა) და ნიშნავს კაპიტალის ხანგრძლივ დაბანდებას ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის საწარმოებში. იგი იყოფა მოკლევადიან (კაპიტალის დაბანდება ერთ წლამდე ვადით), საშუალო (ერთიდან სამ წლამდე ვადით) და გრძელვადიან (სამ წელზე მეტი ვადით დაბანდება) ინვესტიციებად.

დროთა განმავლობაში, ტერმინმა „ინვესტიცია“ უფრო ფართო მნიშვნელობა შეიძინა და მისი გამოყენება დაიწყო საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში. ეკონომიკურ ლიტერატურაში გვხვდება ინვესტიციის მრავალი განმარტება. ერთ-ერთი გაგებით „ინვესტიცია“ მოგების მიღების მიზნით ფინანსური ან/და არაფინანსური აქტივების დაბანდებას აღნიშნავს. სხვა განმარტებით, ინვესტიცია გულისხმობს ნებისმიერი სახის ფულადი, ქონებრივი და ინტელექტუალური ფასეულობის ან უფლების გრძელვადიან დაბანდებას საკუთარ ან უცხო ქვეყანაში სამეწარმეო და სხვა ობიექტებში, რომელიც გამოიყენება შესაძლო მოგების ან სხვა სახის სარგებლის მიღების მიზნით.

სართველოს კანონის „ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს შესახებ“ მე-3 მუხლის თანახმად კი, ინვესტიცია არის სახელმწიფოს მიერ სხვადასხვა დარგის საწარმოში, საწარმოო-საინვესტიციო პროგრამებსა და პროექტებში კაპიტალის დაბანდება, რომლის ძირითადი მიზანია ქვეყნის სამრეწველო პოტენციალის მაქსიმალური ეფექტიანობით ამოქმედება და წარმოების განვითარების ხელშეწყობით უმუშევრობის დონის შემცირება.

ინვესტიციები ერთობლივი მოთხოვნის კომპონენტია, რომელსაც ეკონომიკურ პოლიტიკაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა. ამის მიზეზს ერთი მხრივ, წარმოადგენს კონიუნქტურულ რყევებზე მათი განსაკუთრებული რეაქციის უნარი, მეორე მხრივ, ინვესტიციები ხელს უწყობს ეროვნულ ეკონომიკაში ძირითადი

კაპიტალის (მთლიანი კაპიტალდაბანდება, კაპიტალის მთლიანი მიწოდება) ზრდას და ამით გავლენას ახდენენ ეკონომიკის გრძელვადიან განვითარებაზე.

ინვესტიციების თეორიის გენეზისი უკავშირდება ეკონომიკური აზრის პრაქტიკულად ყველა სკოლისა და მიმდინარეობის მეცნიერულ პოსტულატებს.

ადგილობრივი ინვესტიციებისგან განსხვავებით, უფრო დიდ ყურადღებასა და დანტერესებას მთავრობები ძირითადად უცხოური ინვესტიციების მიმართ იჩენენ, რომელიც თავის მხრივ, ორ ნაწილად იყოფა: პირდაპირ და პორტფელურ ინვესტიციებად.

ინვესტიციები ორმაგ როლს ასრულებს მაკროეკონომიკაში. ერთის მხრივ, ინვესტიციებზე გაწეული ხარჯები არის ხარჯების დიდი და ცვალებადი კომპონენტი, ამიტომ ინვესტიციების მკვეთრი ცვლილებები დიდ გავლენას ახდენს ერთობლივ მოთხოვნაზე. ეს კი, თავის მხრივ, ზემოქმედებს წარმოების მოცულობაზე და დასაქმებაზე. მეორეს მხრივ, ინვესტიციები გულისხმობს კაპიტალის დაგროვებას. შენობების, მანქანა-მოწყობილობების გამრავლება იწვევს ეროვნული წარმოების პოტენციალის ზრდას და ხელს უწყობს ეკონომიკურ განვითარებას გრძელვადიან პერიოდში. ასე რომ ინვესტირება: ა) ერთობლივ მოთხოვნაზე ზემოქმედების მეშვეობით გავლენას ახდენს წარმოების მოცულობაზე, მოკლევადიან პერიოდში; ბ) ზემოქმედებს რა კაპიტალწარმოქმნაზე, ე.ი. ეკონომიკის პოტენციალსა და ერთობლივ მიწოდებაზე, ინვესტირება გავლენას ახდენს გრძელვადიან ეკონომიკურ ზრდაზე.

მრავალი ქვეყნის მთავრობას შემუშავებული აქვს უცხოელი ინვესტორების შემოსვლის პირობები, რომლებიც შემდეგ კატეგორიებად შეიძლება დაიყოს:

1. მოთხოვნები ეროვნულ ბაზარზე გაყიდვათა მთლიან მოცულობაში უცხოური კომპანიების ექსპორტის მაქსიმალური ხვედრითი წილის მიმართ;
2. ვალდებულებები ადგილობრივი სამუშაო ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებით;
3. მიმღებ ქვეყანაში შექმნილი ფირმების კაპიტალში უცხოური კომპანიების მაქსიმალური და მინიმალური ხვედრითი წილების დაწესება;
4. მოთხოვნილებები ტექნოლოგიების გადაცემაზე;
5. კომპანიის ვალდებულებები მიმღებ ქვეყანაში კვლევებისა და საცდელი სამუშაოების ჩატარებაზე.

მიგვაჩნია, რომ განსაკუთრებულ ყურადღებას უნდა ვაქცევდეთ უცხოელ ინვესტორთა საქმიანობასთან დაკავშირებულ შესაძლო უარყოფით შედეგებსაც, მათ შორის ე.წ. „განდევნის ეფექტს“. როგორც ცნობილია, მას ორი ფორმა აქვს. ჯერ ერთი, კონკურენტული უპირატესობების მქონე უცხოურ კორპორაციებს შეუძლიათ ეროვნული კომპანიების შევიწროვება საქონლის ბაზრებზე. მეორე, ეს კორპორაციები თვითონ „ითრევენ“ ეროვნულ ბაზრებზე არსებული რესურსების, მათ შორის - ფინანსების, საგრძნობ ნაწილს და შესაბამისად ამოსავალი ყოველთვის უნდა იყოს ეროვნული ინტერესების დაცვა.

ბოლო ათწლეულში განვითარებადმა ქვეყნებმა განახოციელეს საინვესტიციო რეჟიმების მასიური ლიბერალიზაცია მეტი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით, რადგან იგი განიხილება როგორც ეკონომიკური განვითარების, მოდერნიზაციის, შემოსავლის ზრდის და დასაქმების ხელშემწყობი ფაქტორი. საინვესტიციო გარემოს შექმნა თავისთავად გულისხმობს თანმიმდევრული ინვესტიციური პოლიტიკის შემუშავებას და სახელმწიფოებრივი რეგულირების მექანიზმის ამოქმედებას, მისაღები საგადასახადო რეჟიმისა და საკანონმდებლო სისტემის არსებობას, ადმინისტრაციული ბარიერებისა და შეზღუდვების შემცირებას, სამართლიანი კონკურენციის პირობების და ბიზნესის განვითარების ხელშემწყობი ინფრასტრუქტურის შექმნას.

ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილური განვითარების უზრუნველყოფა საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებით, ექსპორტის სტიმულირების მეშვეობით მიზანშეწონილია იმდენად, რამდენადაც:

- იმპორტის ჩანაცვლება უცხოური ვალუტის ეკონომიას ახდენს, ხოლო ექსპორტის ჩანაცვლება მას გამოიმუშავებს;
- ნებისმიერი საქონლის შიდა ბაზარი მსოფლიო ბაზარზე მცირეა, რომელიც იძლევა მასშტაბის დიდ ეკონომიას, ცოდნის განახლების შესაძლებლობას და ჯანსაღ კონკურენციას;
- ექსპორტის ჩანაცვლება მოიზიდავს უფრო მეტ ინვესტიციას იმპორტის პროტექციონისტულ ჩანაცვლებასთან შედარებით;

- უფრო ეფექტურად გამოიყენება შიდა რესურსები (აღარ არსებობს ჭარბი რესურსების უდიერი მოხმარების სტიმულირება);
- მსუბუქდება საგარეო ვალის უღელი, უმჯობესდება მისი მომსახურების მაჩვენებლები და იზრდება საგარეო სესხების შესაძლებლობანი.

თანამედროვე პირობებში, უცხოური ინვესტიციების შემოდინების სტიმულირების ძირითად მიმართულებას წარმოადგენს სხვადასხვა სახის შეღავათების დაწესება. ქვეყანაში შემუშავებული სხვადასხვა საშეღავათო რეჟიმების დაწესების დროს, როგორც უცხოელი, ასევე ადგილობრივი ინვესტორი სარგებლობს შეღავათების მიღების ერთნაირი უფლებით. ამასთან, მეწარმეებს შეღავათები უწესდებათ შემდეგი პირობების შესრულებისას: 1. მოსახლეობის დასაქმების ზრდის ხელშეწყობა; 2. მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობა; 3. მიმღებ ქვეყანაში სამეცნიერო-კვლევითი და ორგანიზაციულ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების განხორციელება; 4. რეგიონული პოლიტიკის განხორციელების ხელშეწყობა; 5. ექსპორტის გაფართოების ხელშეწყობა.

დარგობრივ ჭრილში შემუშავებულია ინვესტიციების სტიმულირების საშუალებათა კლასიფიკაცია, რომელიც მოიცავს სამი ჯგუფის სტიმულს: ფისკალურ, ფინანსურ და სხვა შეღავათებს.

დარგობრივ ჭრილში ინვესტიციების სტიმულირების საშუალებათა კლასიფიკაცია

ცხრილი №1

№	ფისკალური შეღავათები:
1	კორპორაციის მოგების გადასახის განაკვეთის შემცირება;
2	საგადასახადო არდადეგები;
3	ამორტიზაციის ანარიცხების თანხის გაზრდა;
4	ინვესტიციებისა და რეინვესტირების შეღავათები;
5	სოციალურ ფონდებში შენატანების შეღავათები;
6	საექსპორტო ბაჟის შემცირება;
7	ექსპორტიდან შემოსავლების პრეფერენციული დაბეგრვა;
8	საექსპორტო საქონლის წარმოებისას ადგილობრივი ნედლეულის გამოყენებისთვის, საგადასახადო კრედიტები;
9	ექსპორტზე ორიენტირებული წარმოების დაბეგრვის შემცირება.
	ფინანსური შეღავათები:
1	კაპიტალური ხარჯების დასაფარად პირდაპირი სუფსიდიები;
2	სესხის მისაღებად გარანტიების გაცემა;
3	გარანტირებული სესხების გაცემა ექსპორტზე ორიენტირებულ წარმოებაზე;

4	მაღალი კომერციული რისკის მქონე ინვესტიციებში სახელმწიფო კაპიტალის მონაწილეობა;
5	ზოგიერთი რისკის შემთხვევაში, საშეღვათო სესხების სახელმწიფო დაზღვევა (ვალუტის კურსის ცვლილება, დევალვაცია და ა.შ.).
	სხვა შეღავათები:
1	საინვესტიციო პროექტების შექმნის, ან ინფრასტრუქტურის რეკონსტრუქციის ხარჯების სუბსიდირება;
2	პრეფერენციული სახელმწიფო ხელშეკრულებების გაფორმება;
3	უცხოური კონკურენციისგან დაცვა;
4	სპეციალური პროგრამები, რომლებიც ეხმარება უცხოური კრედიტების მიღების დროს და ა.შ.

ცხრილი შედგენილია ავტორის მიერ ლიტერატურული წყაროების საფუძველზე.

სახელმწიფოს მხრიდან ინვესტიციების წახალისება წარმოქმნის ინვესტორთა ქცევების სხვადასხვა დეტერმინანტებს. იგი გავლენას ახდენს მოგების მოლოდინებზე, რეფინანსირების ხარჯებსა და მოთხოვნის მოლოდინებზე ან ხელს უწყობს კლასტერის ჩამოყალიბებას.

ბევრ ქვეყანაში, მათ შორის რეგიონშიც, უცხოელი ინვესტორებისათვის არსებობს ინვესტიციების წახალისების სპეციალური სისტემები და საგადასახადო შეღავათები, რაც მიმზიდველს ხდის ინვესტირებისათვის ამ ქვეყნებს.

საქართველოს მეზობელ და პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში მოქმედებს შემდეგი შეღავათიანი რეჟიმები და ე.წ. საინვესტიციო სტიმულები:

ლიტვა - ლიტვაში არსებობს თავისუფალი ეკონომიკური ზონები. სადაც დარეგისტრირებული კომპანიები, რომლებშიც უცხოელი ინვესტორის წილი საწესდებო კაპიტალის 30%-ს მაინც შეადგენს და 1.000.000 აშშ დოლარს აღემატება, ხუთი წლის განმავლობაში თავისუფლდება მოგების გადასახადისაგან, ხოლო შემდეგი ათი წლის განმავლობაში იხდის ამ გადასახადის მხოლოდ 50%.

ბულგარეთი - კომპანიები, რომლებიც ინვესტიციებს ახანდებენ ბულგარეთის იმ რეგიონებში, სადაც განსაკუთრებით მაღალია უმუშევრობის დონე, თავისუფლდებიან მოგების გადასახადისაგან. 5.000.000 ევროზე მეტი მოცულობის მქონე საინვესტიციო პროექტები აღჭურვილობის იმპორტირებისას თავისუფლდებიან დღგ-ს გადასახადისაგან. ასევე მოქმედებს თავისუფალი ეკონომიკური ზონები.

პოლონეთი - პოლონეთში არსებობს 14 სპეციალური ეკონომიკური ზონა, სადაც მოქმედებს შემდეგი შეღავათები: ინვესტორი უფლებამოსილია შეამციროს საგადასახადო ბაზა განხორციელებული ინვესტიციის 50%-მდე, ხოლო მცირე და საშუალო საწარმოებისათვის აღნიშნული შეღავათი 65%-მდე იზრდება.

თურქეთი - თურქეთში მოქმედებს ინვესტიციების წახალისების გენერალური პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებს შემდეგ შეღავათებს: 1) თავისუფლდება საბაჟო გადასახადისაგან; 2) თავისუფლდება დღგ-საგან ძირითადი საშუალებების იმპორტირებისას და ადგილობრივად შესყიდვისას; 3) ბიუჯეტიდან კრედიტის გამოყოფა. ასევე მოქმედებს თავისუფალი ეკონომიკური ზონები.

ყაზახეთი - უცხოელი ინვესტორებისათვის მოქმედებს შემდეგი საგადასახადო შეღავათები: 1) ქონების გადასახადიდან განთავისუფლება; 2) მიწის გადასახადიდან განთავისუფლება; 3) ინვესტორს უფლება აქვს შეამციროს საინვესტიციო პროექტის ფარგლებში შეძენილი მატერიალური აქტივების ღირებულება; 4) ძირითადი საშუალებების იმპორტირებისას საბაჟო გადასახადიდან განთავისუფლება.

უზბეკეთი - მოგების გადასახადისაგან განთავისუფლება ხდება 7 წლით, იმ შემთხვევაში, თუ უცხოური ინვესტიციები ხორციელდება სახელმწიფო საინვესტიციო პროგრამით გათვალისწინებულ პროექტებზე;

გერმანიაში - არსებობს ინვესტიციებისათვის ხელშეწყობის მასშტაბური და დიფერენცირებული სისტემა, რომელიც პირველ რიგში, მიმართულია რეგიონული განვითარების თვალსაზრისით არსებული განსხვავებების გათანაბრებისაკენ.

ინვესტიციების მოზიდვის საქმეში დიდ როლს თამაშობს ქვეყანაში არსებული კანონმდებლობა, ადგილობრივი ინფრასტრუქტურა, ცხოვრების დონე, როგორ არის სამუშაო ძალის მომზადების დონე და კომპეტენცია.

აღნიშნული კრიტერიუმების გათვალისწინებით, უცხოეთის შესაბამისი სამსახურები ადგენენ მსოფლიოს ყველა ქვეყნის და მათ შორის, გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების პოლიტიკურსა თუ ეკონომიკურ რეიტინგს, რომელსაც უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებენ უცხოელი ინვესტორები და ითვალისწინებენ ინვესტიციებისათვის მიმართულების მიცემის დროს. უცხოური ინვესტიციების ამათუიშ სფეროში მოზიდვის კუთხით, ძალიან მნიშვნელოვანია ქვეყანაში მოქმედი

ინვესტიციების სფეროს მარეგულირებელი ორგანოების გამართული და შეუფერხებელი მუშაობა.

ინვესტიციების მხარდაჭერისა და მოზიდვის მიზნით, საქართველოში შექმნილია საინვესტიციო პოლიტიკისა და ინვესტიციების ხელშეწყობის დეპარტამენტი. აღნიშნული დეპარტამენტის ფუნქციები დიდად არ განსხვავდება, საქართველოს ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს ფუნქციებისგან და მიმაჩნია, რომ გაუმართლებელია დამატებით მსგავსი სტრუქტურის შექმნა და მის შენახვაზე გარკვეული ხარჯების გაწევა.

უმჯობესია, საინვესტიციო სააგენტომ გააძლიეროს მუშაობა ინვესტიციების მხარდაჭერისა და მოზიდვის კუთხით.

2015 წელს მიღებულ იქნა საქართველოს კანონი მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ, რომლის მიზანია მაღალმთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესის სტიმულირებისათვის შეღავათების განსაზღვრა, რომლებიც უზრუნველყოფს მაღალმთიან რეგიონებში მცხოვრებ პირთა კეთილდღეობას, ცხოვრების დონის ამაღლებას, დასაქმების ხელშეწყობას, სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

აღნიშნული კანონით მაღალმთიან დასახლებაში მუდმივად მცხოვრები პირები სარგებლობენ როგორც სხვადასხვა სახის სოციალური შეღავათებით, ასევე საშემოსავლო და ქონების გადასახადთან დაკავშირებით საქართველოს საგადასახადო კოდექსით დადგენილი საგადასახადო შეღავათებით. მეწარმე სუბიექტი, რომელსაც საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად მინიჭებული აქვს მაღალმთიანი დასახლების საწარმოს სტატუსი, საქართველოს საგადასახადო კოდექსით განსაზღვრული ვადითა და წესით თავისუფლდება გადასახადებისაგან.

ბოლო წლებში საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით ინვესტორთა სტიმულირებისათვის საგადასახადო კოდექსში შემოღებულ იქნა ორი სპეციალური სტატუსი: საერთაშორისო საწარმო და უცხოური კომპანიის ფილიალი, მნიშვნელოვნად შემცირდა საგადასახადო ტვირთი, ადგილი ჰქონდა აგრესიულ პრივატიზაციას, განხორციელდა საბაჟო რეფორმა, გაუქმდა უამრავი ლიცენზია და ნებართვა და მნიშვნელოვნად შემცირდა სხვადასხვა ტიპის

რეგულაციები. ასევე უცხოური ინვესტიციების შემოდინების ზრდისათვის საქართველოს მთავრობამ მიიღო სპეციალური კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ“, რომლის მიზანია ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა, მრეწველობის კონკურენტუნარიანობის გაძლიერება, უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვა და ტექნოლოგიების შემოსვლა საქართველოში.

საგადასახადო წნეხის შემსუბუქება და გადასახადებისგან განთავისუფლება, გადასახადის გადამხდელს კი აძლევს მნიშვნელოვან დამატებით ფინანსურ რესურსებს, მაგრამ მნიშვნელოვანია, რომ ისინი მიმართული იყოს წარმოების მოდერნიზაციისა და ტექნოლოგიების განახლებაზე. სამწუხაროდ, სახელმწიფო იყენებს რა საგადასახადო სტიმულირების ზემოთ აღნიშნულ ფორმებს, არ ფლობს ფინანსური რესურსების მიზანმიმართული გამოყენების გარანტიას. როგორც მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, ყველაზე კანონმორჩილი გადასახადის გადამხდელიც კი, ეკონომიკური განვითარების მიზნებისთვის ხარჯავენ გამოთავისუფლებული ფინანსური რესურსების მხოლოდ 1/3-ს.

ვფიქრობთ, საგადასახადო სტიმულირების ინსტრუმენტების უფრო ეფექტური გამოყენებისთვის, სახელმწიფომ მიზანმიმართულად უნდა გაუღვიძოს მეწარმე სუბიექტებს სურვილი, რომ მეწარმეებმა მოახდინონ წარმოების განახლება/მოდერნიზაცია და არა უბრალოდ შექმნას ეკონომიკური პირობები და შესაძლებლობები, მათ მიერ საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელებისთვის.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, საგადასახადო შეღავათების გამოყენებისას, განხორციელდეს მისი ეფექტიანობის ანალიზი.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გვხვდება მიზნობრივი საგადასახადო შეღავათები, დიფერენცირებული პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლის სტადიებიდან გამომდინარე და რეკომენდირებულია, ეს შეღავათები მინიჭებული იქნას, ძირითადად ინოვაციური პროდუქტების შემუშავებისა და დანერგვის ეტაპზე.

აღნიშნული გამართლებულად მიგვაჩნია, რადგან, ინოვაციური პროდუქტის შემუშავებისა და დანერგვის სტადიები, კომერციული, ფინანსური თუ ტექნოლოგიური რისკების შემცველია. წარმოების დაწყების ეტაპისთვის დამახასიათებელია, აგრეთვე

დაბალი რენტაბელობა, ამრიგად მეწარმე სუბიექტებს ამ ეტაპზე განსაკუთრებით ჭირდებათ საგადასახადო შეღავათები.

ზემოთაღნიშნული საგადასახადო, ფინანსური თუ სხვა შეღავათები ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკაზე გარკვეულ პოზიტიურ ზეგავლენას ახდენენ. თუმცა, მიუხედავად ამისა, ქვეყანაში, უცხოური ინვესტიციების სტიმულირების პროცესში, პრიორიტეტული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს არა რომელიმე ცალკეულ მასტიმულირებელ ფორმას, არამედ ქვეყანაში ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს ფორმირებას, რომელიც მრავალ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და სოციოკულტურულ ფაქტორზეა დამოკიდებული.

ქვეყანაში არსებული პირობები, რომლებიც გავლენას ახდენს კაპიტალის მოზიდვაზე, ყალიბდება სხვადასხვა ფაქტორების მოქმედების საფუძველზე და თავის თავში აერთიანებს: იდეოლოგიას, პოლიტიკას, ეკონომიკურ მდგომარეობას, კულტურას, სოციალურ-პოლიტიკურ სტაბილურობას და სხვადასხვა საკითხებს, რომელთაც აფასებს ინვესტორი კაპიტალდაბანდების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას, რომლებიც საშუალებას აძლევენ მას გააკეთოს გარკვეული დასკვნები მოსალოდნელი რისკის შესახებ.

მეტად მნიშვნელოვანია მიმღებ ქვეყნებში უცხოური ინვესტიციების ძირითადი განმსაზღვრელი ფაქტორების განსაზღვრა. უცხოურ ინვესტიციათა განმსაზღვრელი დეტერმინანტები ძირითადად ორ ჯგუფად იყოფა: მიწოდების და მოთხოვნის ფაქტორებად. საკუთრებისა და ინტერნაციონალიზაციის უპირატესობა განიხილება, როგორც უცხოური ინვესტიციების მიწოდების დეტერმინანტები, ეს უკანასკნელი მოიცავს მასშტაბის ეკონომიას, პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლს, არამატერიალურ აქტივებს და ინტერნაციონალიზაციას, მაშინ როდესაც მასპინძელი ქვეყნების ადგილმდებარეობის უპირატესობა, მოიზიდოს მეტი უცხოური ინვესტიციების ნაკადები, წარმოადგენს მოთხოვნის დეტერმინანტს.

ეფექტიანობაზე ორიენტირებული უცხოური ინვესტიციები მოტივირებულია, შექმნას და გააძლიეროს არსებული კონკურენტუნარიანი გარემო რეციპიენტ ქვეყნებში მოქმედი ფირმებისთვის. შესაბამისად, კონკურენცია უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად ეფუძნება მასპინძელ ქვეყნებში ინფრასტრუქტურის და მომსახურების

არსებულ დონეს, ბიზნესის წარმოების სიმარტივეს და კვალიფიციური კადრების ხელმისაწვდომობას. ყოველივე აღნიშნული განაპირობებს გამოწვევებს განვითარებად ქვეყნებში, რაც მოიცავს ადამიანური კაპიტალის ფორმირებას, რომელიც უზრუნველყოფს შესაბამის ბიზნესმომსახურებას როგორცაა, მაგალითად, ეფექტიანი კომუნიკაციები და სისტემების განაწილება.

უპირატესობები, რომელიც უცხოურ კომპანიას აქვს უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ნაკლოვანებები, რომელიც მათ შეიძლება ქონდეთ, საუბარია შემდეგ მიმართულებებზე: კაპიტალი, მენეჯმენტი, ტექნოლოგიები, მარკეტინგი ნედლეულთან წვდომა, მასშტაბის ეკონომია, მოლაპარაკებები და პოლიტიკური ძალა. უცხოელ ინვესტორთა საინვესტიციო გადაწყვეტილებები მოიცავს ორ ძირითად ეტაპს:

პირველ ეტაპზე ხდება ქვეყნის ადგილმდებარეობის განსაზღვრა და რეგიონში პოტენციური კანდიდატების შერჩევა, ხოლო მეორე ეტაპზე კი უცხოელი ინვესტორის საბოლოო გადაწყვეტილებაზე ზეგავლენას ახდენს საგადასახადო და ფისკალური წახალისება. უცხოური ინვესტიციების განმსაზღვრელი მაკრო დონის დეტერმინანტები მოიცავს ნებისმიერი მასპინძელი ქვეყნის გარემო პირობებს, რომელიც ზეგავლენას ახდენს უცხოურ ინვესტიციათა ნაკადებზე, აღნიშნული დეტერმინანტებია: ბაზრის მასშტაბი და პოტენციალი, ბუნებრივი რესურსები, მასპინძელი ქვეყნის გახსნილობა და ორმხრივი სავაჭრო გამოცდილება, მაკროეკონომიკური ფაქტორები, ფისკალური დეფიციტი და შრომის ხარჯები.

ინსტიტუციური ფაქტორებიც უცხოური ინვესტიციების საქმიანობის მნიშვნელოვანი განმსაზღვრელი დეტერმინანტებია, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში: ა) პოლიტიკური არასტაბილურობა მიუთითებს მასპინძელ ქვეყანაში შესაძლო ძალადობაზე, სამოქალაქო ომის საშიშროებაზე ან უბრალოდ სუსტი მთავრობის არსებობაზე, რაც შეაფერხებს უცხოური ინვესტიციათა ნაკადებს; ბ) ქვეყნები განვითარებული დემოკრატიითა და პოლიტიკური პასუხისმგებლობით უზრუნველყოფენ საიმედო საკანონმდებლო ბაზას და შესაბამისად ასტიმულირებენ ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების შემოდინებას, გ) აქტივების სუსტი სამართლებრივი დაცვა ფირმებს უქმნის აქტივების ჩამორთმევის საშიშროებას, რის შედეგადაც ნაკლებად მოსალოდნელია განხორციელდეს ინვესტირება, დ) კარგად

ფუნქციონირებადი ბაზრებისთვის აუცილებელი ინსტიტუტების დაბალი დონე ზრდის ბიზნესის წარმოების დანახარჯებს, რაც საბოლოო ჯამში ამცირებს უცხოური ინვესტიციების აქტოვობას.

თანამედროვე მსოფლიოში გლობალიზაციის პროცესის განვითარებასთან ერთად, უცხოური ინვესტიციების განმსაზღვრელი ტრადიციული დეტერმინანტების მნიშვნელობა თანდათან მცირდება. თუ ადრე უცხოური ინვესტიციების ერთ-ერთი ყველაზე ტრადიციული განმსაზღვრელი ფაქტორი გახლდათ ეროვნული ბაზრის მასშტაბი, დღეს მისი მნიშვნელობა საგრძნობლად შემცირდა. ამავე დროს მასპინძელი ქვეყნის ინფრასტრუქტურის განვითარების ხარისხი, კვალიფიციური სამუშაო ძალის არსებობა, სასურველი ბიზნესგარემოს არსებობა, დაბალი შრომის დანახარჯები, ბუნებრივი რესურსების სიუხვე და სიახლოვე დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებთან, წარმოადგენს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის განმსაზღვრელ ძირითად დეტერმინანტებს.

თავი II. შრომის ბაზრის სტრუქტურა და დინამიკა

მეორე თავში განხილულია შრომის ბაზრის არსი, ელემენტები, ფუნქციონირების მექანიზმები, რეგულირების ფორმები, პოლიტიკა და შრომის ბაზრის ფორმირების თავისებურებები საქართველოში.

შრომის ბაზარი საბაზრო ეკონომიკის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია. მისი ძირითადი ფუნქციაა შესაბამისი ადამიანური რესურსებით წარმოებისა და მომსახურების სფეროების უზრუნველყოფა. შრომის ბაზრის გამართულ ფუნქციონირებაზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული როგორც ქვეყნის შრომითი და ეკონომიკური პოტენციალის გამოყენების ხარისხი, ისე მოსახლეობის ცხოვრების დონე და სოციალური კმაყოფილება.

შრომის ბაზრის ფუნქციონირება მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული. ეს ფაქტორები განსხვავებული ხასიათისაა (დემოგრაფიული, ეკონომიკური, სოციალური, საკანონმდებლო, ორგანიზაციული, ინსტიტუციონალური) და შრომის ბაზარზე მათი გადაკვეთით გარკვეულწილად ფოკუსირდება ქვეყანაში არსებული ვითარება.

შრომის ბაზრის არსის სრულფასოვანი აღქმისათვის მნიშვნელოვანია, ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს შრომის ბაზრის ფართო და ვიწრო გაგება.

ფართო გაგებით შრომის ბაზარი მოიცავს ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობას მთლიანად და მისი არსი არ დაიყვანება "უმუშევრები-ვაკანსიები" თანაფარდობაზე. ეკონომიკის ფუნქციონირების ყოველ მოცემულ მომენტში - დასაქმების გარკვეული დონის პირობებში ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის ერთი ნაწილი დაკმაყოფილებულია სამუშაო ადგილებით, ხოლო მეორე ნაწილი აქტიურად ეძებს მას. სწორედ ეს უკანასკნელი აყალიბებს მიმდინარე შრომის ბაზარს ანუ შრომის ბაზარს ვიწრო გაგებით.

შრომის ბაზარს როგორც საბაზრო ეკონომიკის ორგანულ შემადგენელ ნაწილს, აქვს რთული სტრუქტურა და ფუნქციონირებს მოთხოვნა-მიწოდების კანონის საფუძველზე. თანამედროვე, ცივილიზებული შრომის ბაზრის ფორმირებისა და ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია მთელი რიგი ელემენტების არსებობა. კერძოდ: შრომის ბაზრის სუბიექტები; შრომის ბაზრის სუბიექტების მიერ მიღებული ეკონომიკური პროგრამები, გადაწყვეტილებები და იურიდიული ნორმები; შრომის ბაზრის კონიუნქტურა; შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურა და სოციალური დაცვის სისტემა.

შრომის ბაზრის თითოეული ელემენტის გამართულ ფუნქციონირებაზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული როგორც ქვეყნის შრომითი და ეკონომიკური პოტენციალის გამოყენების ხარისხი, ისე მოსახლეობის ცხოვრების დონე და სოციალური კმაყოფილება. გამომდინარე აქედან, მან ხელი უნდა შეუწყოს შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნის შესაბამისად, სათანადო სპეციალობისა და კვალიფიკაციის კადრების მიწოდებას, რამაც თავისმხრივ უნდა გამოიწვიოს ქვეყანაში უმუშევრობის დონის შემცირება და საბოლოო ჯამში მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება.

შრომის ბაზრის ჩამოყალიბების პროცესში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მოცემული სფეროს მარეგულირებელ კანონმდებლობას.

შრომის ბაზრის რეგულირების სხვადასხვა მექანიზმი არსებობს. იგი შეიძლება იყოს საბაზრო, ნორმატიული, ან ეფუძნებოდეს კოლექტიურ ძალისხმევას.

საბაზრო ძალებით რეგულირების პოტენციური ძლიერი მხარეა ის, რომ: აძლიერებს მონაწილეობას, ეფექტური განაწილებაა და დაბალია ტრანზაქციული დანახარჯები. რაც შეეხება პოტენციურ რისკებს მიეკუთვნება: ბაზრის ჩავარდნა და დისკრიმინაცია.

ნორმატიული რეგულირების პოტენციური ძლიერი მხარეა ის, რომ: პროგნოზირებადია, მიმართულია თანასწორობისაკენ და უზრუნველყოფს მონიტორინგს. ხოლო პოტენციურ რისკებს კი მიეკუთვნება: ხისტი მონიტორინგის დანახარჯები და მორალური ზიანი.

ბოლოს, რაც შეეხება კოლექტიური მოლაპარაკებით რეგულირების პოტენციურ ძლიერ მხარეებს, წარმოადგენს ის, რომ: ქმნის ინვესტირების შესაძლებლობას ხანგრძლივი პერიოდით და უზრუნველყოფს თვითმონიტორინგს. პოტენციური რისკები კი შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოვყალიბოთ: დროის ხარჯვა, დასაქმებულებისა (ინსაიდერებისა) და დაუსაქმებლების (აუტსაიდერების) განსხვავება.

შრომის რეგულირება სხვადასხვა გზით ზემოქმედებს დასაქმებაზე: იგი გაზრდის მოთხოვნას სამუშაო ძალაზე, გაზრდის დასაქმების ხანგრძლივობას, ან კიდევ სამუშაო ძალის დენადობას ფირმებში.

შრომის ბაზრის რეგულირება ზემოქმედებს ფირმების საქმიანობაზე, მათ მასშტაბზე, გამოშვებაზე, ინვესტიციებზე, ტექნოლოგიებზე და საერთოდ, რესურსების განთავსებაზე წარმოებაში. იგი ფირმებისთვის სამუშაო ადგილების და მუშაკების რაოდენობის განსაზღვრის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა.

დღეს საკანონმდებლო ტენდენციები ევროპის ქვეყნებში მიმართულია დერეგულაციისა ან დესტანდარტიზაციისკენ და ამგვარად ხელს უწყობენ უფრო "მოქნილი" შრომის ბაზრის ფორმირებას.

საქართველოს შემთხვევაში, შრომის ბაზრის რეგულირება, უმეტესწილად ხდება აქტიური სახელმწიფო დასაქმების პოლიტიკის გატარებით, რაც გამოიხატება სახელმწიფოს მიერ ინიცირებულ დასაქმების პროგრამებსა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნისთვის ბიზნესის სტიმულირებაში. ასეთ ღონისძიებებად შეიძლება ჩაითვალოს: სამუშაო ადგილების შექმნა, პროფესიული გადამზადება, ბიზნესის

სახელმწიფო იაფი კრედიტით უზრუნველყოფა და მოქალაქეთა ცალკეული ჯგუფებისათვის საზოგადოებრივი საქმიანობების ორგანიზება.

საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირებაზე უაღრესად ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენდა სპეციალისტების მომზადების ქვეყანაში მოქმედი სისტემა. თუ გავითვალისწინებთ, ერთი მხრივ, ეროვნულ მეურნეობაში სამუშაო ძალაზე არსებული მოთხოვნის მასშტაბებს და მისი ცვლილების თავისებურებებს და, მეორე მხრივ, მომზადებული სპეციალისტების რეალურ კონკურენტუნარიანობას, შეიძლება ითქვას, რომ უმაღლესი სკოლა, ფაქტობრივად „დიპლომიან უმუშევრებს“ ამზადებდა.

საქართველოს, ისევე, როგორც სხვა დაბალგანვითარებული ქვეყნების, შრომის ბაზრის ერთ-ერთი თავისებურებაა არაფორმალური დასაქმების (თვითდასაქმებულებისა და ე.წ. „ჩრდილოვანი“ დასაქმების) მაღალი წილი დასაქმებულთა საერთო რაოდენობაში. თვითდასაქმებულთა აბსოლუტური უმრავლესობა ეწევა არაფორმალურ, დაურეგისტრირებელ საქმიანობას.

არაფორმალური დასაქმების ფენომენი არსებობს ყველა ქვეყანაში, თუმცა გააჩნია პროცენტულ მაჩვენებელს. მაგალითად, აშშ-ში თვითდასაქმებული ქვეყნის მოსახლეობის მხოლოდ 7%-ია, 93% კი ფორმალიზებულია, როგორც მომსახურების, ისე რეალურ სექტორში. ევროპის ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი დაახლოებით 15 %-მდეა, მაშინ როდესაც საქართველოში თვითდასაქმებულთა რაოდენობა 62-63%-ს აღწევს.

არაფორმალური დასაქმება გვიქმნის ილუზიურ წარმოდგენას რომ ქვეყანაში უმუშევრობა დაბალია. არაფორმალურ დასაქმებულთა შემოსავალი, დაქირავებული დასაქმებულების შემოსავალზე 3-ჯერ დაბალია. 60 თვითდასაქმებულის საერთო შემოსავალი იმდენია ჯამში, რაც 20-22 დაქირავებულისა.

მიგვაჩნია, რომ საქართველოს შრომის ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის აუცილებელია სახელმწიფოს განსაკუთრებული მხარდაჭერა, რაც განპირობებულია შემდეგი გარემოებებით:

- შრომის ბაზარი არ არის თვითრეგულირებადი სისტემა და მას არ შესწევს უნარი, ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მოთხოვნებიდან

გამომდინარე, უზრუნველყოს შრომითი პოტენციალის რაციონალური გამოყენება და განვითარება;

- სტიქიურად განვითარებადი შრომის ბაზარი ვერ უზრუნველყოფს დასაქმების სფეროში სოციალური სამართლიანობის პრინციპების დაცვას;
- შრომის ბაზარი თავისთავად ვერ არეგულირებს უმუშევრობის დონის შენარჩუნებას სოციალურად დასაშვებ დონემდე;

აღნიშნულ ამოცანათა გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ შრომისა და დასაქმების სფეროში მიზანმიმართული სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებითა და გატარებით. ამ პოლიტიკის საბოლოო მიზანი კი უნდა იყოს შრომის ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირების, ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ხელშეწყობა.

ბოლო წლებში საქართველოში აღნიშნული პრობლემების შემსუბუქებისა და მოგვარების კუთხით გადაიდგა რიგი ნაბიჯები, თუმცა ვერ ვიტყვით, რომ იგი საკმარისი აღმოჩნდა მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის.

ხელისშემშლელი ფაქტორების ანალიზმა აჩვენა, რომ ადგილობრივ სამუშაო ძალას არარელევანტური კვალიფიკაციები გააჩნია და არ აქვს ის უნარები, რომელიც ყველაზე მეტად მოთხოვნილია შრომის ბაზარზე. იგივე მიგნება ჩანს გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის ანგარიშშიც, რომლის მიხედვითაც საქართველოში სათანადო განათლების არმქონე სამუშაო ძალა ბიზნესისათვის აქტუალობით მეორე პრობლემაა.

მთავრობის სამოქმედო გეგმის ფარგლებში განხორციელდა, შემდეგი სახის მნიშვნელოვანი ღონისძიებები:

ა. მოსახლეობის საყოველთაო აღწერა, რომელიც სსიპ - საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა (საქსტატი) ჩაატარა და საქართველოს მთლიანი მოსახლეობა მოიცვა;

ბ. შეიქმნა სამუშაოს მაძიებელთა და ვაკანსიების ონლაინ მონაცემთა ბაზა (www.worknet.gov.ge), რომელიც მოიცავს სამუშაოს ყველა იმ მაძიებელსა და დამსაქმებელს რომელმაც გადაწყვიტა სახელმწიფო დასაქმების სამსახურის მიერ მართულ მონაცემთა ბაზაში დარეგისტრირება;

გ. შეიქმნა საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს პროფესიული განათლების მონაცემთა ბაზა (www.emis.gov.ge), რომელიც მოიცავს ყველა საჯარო პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებას და იმ კერძო სასწავლებლებს, რომელთაც თავად გადაწყვიტეს დარეგისტრირება, ასევე პროფესიული სასწავლებლების ყველა მოსწავლეს და ყველა მასწავლებელს;

სოციალური მომსახურების სააგენტოს, დასაქმების პროგრამების დეპარტამენტის წლიური ანგარიშის თანახმად, შრომის ბაზრის მართვის საინფორმაციო სისტემის, worknet-ის გამოყენებით დასაქმებულთა დინამიკა ბოლო წლების განმავლობაში ასეთია: 2014 წელს დასაქმდა - 387 სამუშაოს მაძიებელი, 2015 წელს - 349 სამუშაოს მაძიებელი, ხოლო 2016 წელს კი - 670 სამუშაოს მაძიებელი, მათ შორის 58 - შშმპ.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოთ მოცემული მონაცემი დასაქმებულთა რაოდენობის შესახებ, უმუშევრობის მწვავე პრობლემის დაძლევაში მინიმალური წვლილის მქონეა, ამიტომ სახელმწიფომ სხვადასხვა გადაწყვეტილებებით თუ პროექტებით უნდა შექმნას გარემო, რომელშიც სამუშაო ადგილებს ქმნის არა საჯარო სექტორი, არამედ კერძო სექტორი. ასევე მოცემული მონაცემების მიხედვით გამოიკვეთა, რომ სამუშაო ადგილების დეფიციტის დაძლევა პორტალის (Worknet) მიზანი არ ყოფილა და მისი ერთ-ერთ ძირითადი ამოცანა სამუშაოს მაძიებელთა და დამსაქმებელთა შორის ინფორმაციის გაცვლაა.

თუმცა, ქვეყანაში აღნიშნული პორტალის (Worknet) შექმნამდეც კი, არსებული ვაკანსიების შესახებ საჭირო ინფორმაციის მოპოვება დასაქმების მსურველთათვის არანაირ პრობლემას არ წარმოადგენდა, რადგან საქართველოში დასაქმების არაერთი პორტალი ფუნქციონირებს. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ შრომის ბაზრის საინფორმაციო პორტალის შექმნა და დანერგვა არსებით გავლენას ვერ ახდენს უმუშევრობის დონის შემცირების საკითხში, რაც რეალურად მისი ერთ-ერთი ამოცანა და მიზანია. შესაბამისად მიმაჩნია, რომ შრომის ბაზარზე მისი შექმნით არსებითად არაფერი შეცვლილა.

წლებია საქართველოს მთავრობა ხარჯავს მნიშვნელოვან ფინანსურ რესურსს იმისათვის, რომ ყოველწლიურად გამოუმზავს უმაღლეს განათლების მქონე

ახალგაზრდების ის რაოდენობა, რომელიც სრულად ვერ საქმდება. განათლების სამინისტროს ინფორმაციით 40%-ზე ნაკლებია უმაღლეს სასწავლებელ დამთავრებულთა დასაქმების წილი და თან ყოველთვის ვერ საქმდებიან იმ პროფესიით, რასაც 4 წლის განმავლობაში სწავლობენ. ხოლო დარჩენილი 60% იმ ადამიანებისა, რომელსაც სახელმწიფო სრულად ან ნაწილობრივ აფინანსებს, სწავლის დასრულების შემდგომ საერთოდ ვერ საქმდებიან.

შესაბამისად მიგვაჩნია, რომ სანამ შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნის შესაბამისად არ მოხდება როგორც უმაღლეს, ასევე პროფესიულ საგანამანათლებლო დაწესებულებებში კადრების მომზადება, სახელმწიფოს მიერ გწეული ხარჯები იქნება არაეფექტური და ხშირ შემთხვევაში არამიზნობრივი.

მონაცემები მოწმობს, რომ ძლიერი პროფესიული განათლებისა და შეგირდობის სისტემის მქონე ქვეყნებში ახალგაზრდობის უმუშევრობის მაჩვენებელი გაცილებით დაბალია, ვიდრე იმ ქვეყნებში, სადაც სამუშაო ადგილზე დაფუძნებული სწავლების სისტემა არ არის განვითარებული.

მიუხედავად ქვეყანაში დღეს არსებული უმუშევრობის მაღალი დონისა, დამსაქმებლები ხშირ შემთხვევაში, ვერ ახერხებენ შესაბამისი უნარების მქონე კადრების მოძიებას, რომლის უმთავრეს მიზეზს წარმოადგენს შესაბამისი განათლების, კვალიფიკაციის, ასევე სოციალურ-ემოციური უნარების არქონა, რაც დაკავშირებულია ლიდერობასთან, კრიტიკულ აზროვნებასთან და სხვა ფაქტორებთან.

შეიძლება ითქვას, რომ ქვეყანაში გამოიკვეთა შემდეგი ძირითადი ტენდენციები და მიმართულებები, კერძოდ:

- ქვეყანაში დასაქმების მხრივ, მთავარ ეკონომიკურ სფეროს წარმოადგენს მომსახურების სფერო. მიუხედავად იმისა, რომ დასაქმების მაჩვენებელი მნიშვნელოვნად შემცირდა მშენებლობის სფეროში, აღნიშნული დასაქმებულების რაოდენობის მხრივ, მაინც წარმოადგენს უპირატეს ეკონომიკურ სფეროს.
- მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში არსებობს მაღალი უმუშევრობის დონე, ხშირ შემთხვევაში დამსაქმებლებს უჭირთ შრომის ბაზარზე მათთვის საჭირო

და შესაბამისი პროფესიის, კვალიფიკაციის მქონე კადრების მოძიება, რაც გამოწვეულია სამუშაოს მაძიებელთა დაბალი კვალიფიკაციითა და არაპროფესიონალიზმით.

- ასევე გამოიკვეთა, რომ დამსაქმებლებისთვის პრობლემურია მათთვის საჭირო პროფესიული განათლების მქონე კადრების მოძიებაც. რაც ასევე გამოწვეულია იმით, რომ ქვეყანაში მთელი რიგი პროფესიის კადრები ამ ეტაპზე საერთოდ არ მზადდება. ამიტომაც, დღეს შრომის ბაზარზე სამუშაო ძალაზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის მნიშვნელოვანი დისბალანსია.
- ქვეყანაში ასევე, პრობლემურია დამსაქმებელი ორგანიზაციებისთვის უკვე დასაქმებული ადამიანებისათვის პერიოდულად კვალიფიკაციის ამაღლება და სხვადასხვა გადამზადების კურსების ორგანიზება.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე მიმაჩნია, რომ ქვეყანას ჭირდება პროფესიული განათლების კიდევ უფორ მეტი პოპულარიზაცია და გაძლიერება, რათა მოხდეს შრომის ბაზარზე მოთხოვნა-მიწოდებას შორის არსებული დისბალანსის აღმოფხვრა, პროფესიული განათლების სათანადო სპეციალობისა და კვალიფიკაციის კადრების მომზადებით და შრომის ბაზარზე მიწოდებით, რაც თავისმხრივ, ქვეყანაში გაზრდის დასაქმების დონეს.

III თავი. ინვესტიციების გავლენა შრომის ბაზრის სტრუქტურაზე

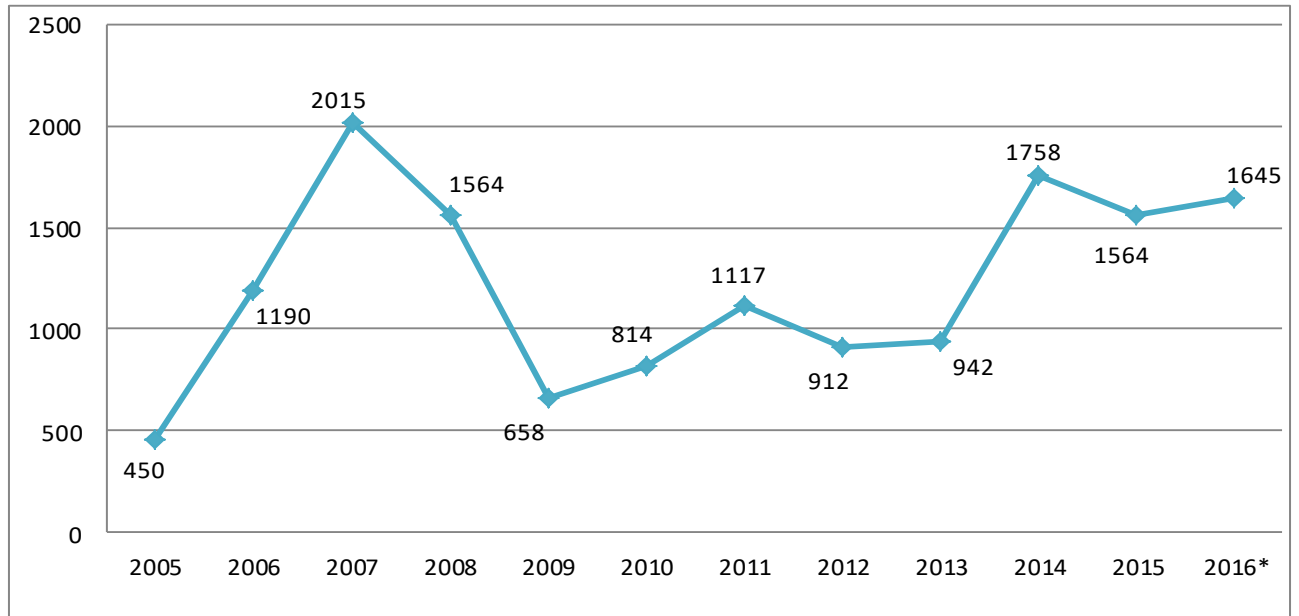
მესამე თავში განხილულია უცხოური ინვესტიციების დინამიკა და სტრუქტურა საქართველოში, ინვესტიციების და შრომის ბაზრის ძირითადი ტენდენციები აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში და ინვესტიციების გავლენა შრომითი პოტენციალის ჩამოყალიბებაზე.

როგორც ცნობილია, განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკისათვის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები მნიშვნელოვან სტიმულს არ წარმოადგენს, ისინი უფრო განვითარებადი ეკონომიკისათვისაა მნიშვნელოვანი. უცხოურ კაპიტალზე საქართველოს დამოკიდებულება მეტად დიდია. ეკონომიკის განვითარება და სამუშაო

ადგილების შექმნა, რაც დღევანდელი საქართველოს ერთ-ერთი დიდი პრობლემაა, შეუძლებელია მოხდეს უცხოური ინვესტიციების გარეშე.

**პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკა საქართველოში
2005-2016 წწ. (მლნ. აშშ დოლარი)**

დიაგრამა №1

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორის მიერ, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით. (*წინასწარი მონაცემები)

2015 წელს 2014 წლის მსგავსად პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მკვეთრი ზრდა დაფიქსირდა ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში, რამაც შეადგინა 584.6 მლნ ლარი. აღნიშნული ზრდა უკავშირდება გაზსადენის მშენებლობის პროექტს, რომელსაც აზერბაიჯანული წარმომადგენლობა ახორციელებს, რის გამოც 2015 წელს სწორედ აზერბაიჯანიდან გაიზარდა ყველაზე მეტი პირდაპირი ინვესტიციების შემოდინება საქართველოში (მთლიანი ინვესტიციების 40%). ასევე საქართველოში 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით 9.5 მლნ ლარიდან 140.3 მლნ ლარამდე გაიზარდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ჯანდაცვის სექტორში.

2015 წელს საქართველოში სამუშაო ადგილების შექმნის მხრივ ვაჭრობისა და განათლების სექტორების გარდა გაიზარდა ის ეკონომიკური სექტორები, რომელშიც საქსტატის მონაცემის მიხედვით ადგილი ჰქონდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდას. აღნიშნული სფეროებია: ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური

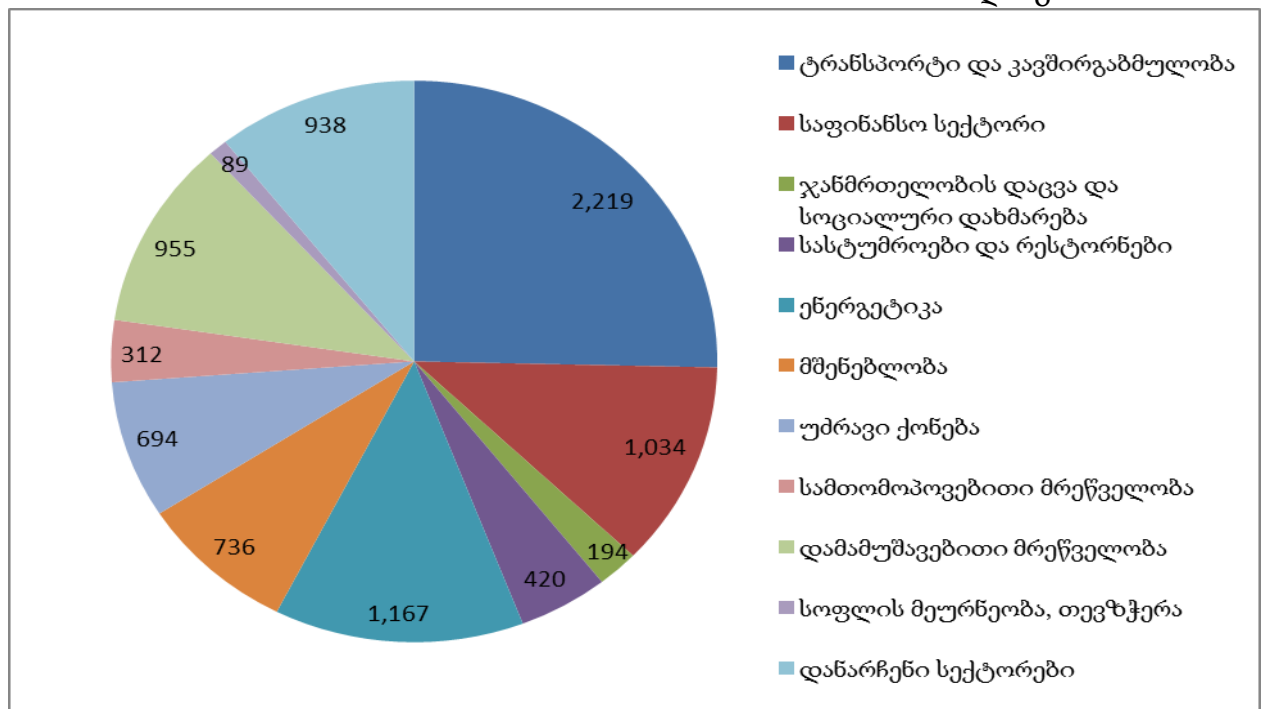
მომსახურება; ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა; საფინანსო საქმიანობა; სოფლის მეურნეობა და სამთომომპოვებითი მრეწველობა.

რაც შეეხება 2016 წელს, წინასწარი მონაცემებით, საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 1 645 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 2015 წლის მონაცემებს 5%-ით აღემატება.

სამი უმსხვილესი სექტორის წილმა 2016 წელს 61% შეადგინა. ისევე როგორც წინა წლებში, ყველაზე მეტი პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში განხორციელდა და 645 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 39%-ია. მეორე ადგილზე იმყოფება ენერჯეტიკის სექტორი 203 მლნ. აშშ დოლარით, ხოლო მესამეზე - მშენებლობა 163 მლნ. აშშ დოლარით.

**პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ეკონომიკის სექტორების მიხედვით
2010-2016 წწ. (მლნ. აშშ დოლარი)**

დიაგრამა №2

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორის მიერ, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით, 2016 წელს დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალო თვიური ნომინალური ხელფასი

შეადგენდა 983 ლარს. მოცემულ პერიოდში რამოდენიმე სფერო გამოირჩეოდა შედარებით მაღალი საშუალო თვიური სახელფასო ანაზღაურებით. კერძოდ: პირველ ადგილზე იყო საფინანსო სექტორი - საშუალო თვიური ხელფასით 1 838 ლარი, მეორე ადგილზე სამშენებლო სექტორი - 1 464 ლარით, მესამე ადგილზე - ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების გაწევა 1 144 ლარის ოდენობით, მეოთხე ადგილზეა - ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის სექტორში დასაქმებული ადამიანები 1 250 ლარით, ხოლო მეხუთე ადგილზეა - ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოებისა და განაწილების სექტორში დასაქმებული ადამიანები 906 ლარით და ბოლოს ამავე მონაცემების თანახმად, 2016 წელს ყველაზე დაბალი საშუალო თვიური ანაზღაურება კვლავ განათლების სექტორში იყო და 536 ლარი შეადგენდა.

საგულისხმოა, რომ ბოლო წლებში საქართველოში საშუალო თვიური ხელფასი ზრდადია იმ სექტორებში დასაქმებული ადამიანებისათვის, სადაც იზრდება ინვესტიციები, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ინვესტიციების ზრდა გარდა დასაქმების ზრდისა, ასევე ხელს უწყობს დასაქმებული ადამიანებისათვის საშუალო თვიური ხელფასის ზრდასაც.

შეიძლება ვთქვათ, რომ საქართველოში უცხოური ინვესტიციები ნამდვილად დიდ გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე, წარმოების განვითარებაზე, ქვეყანაში კონკურენტუნარიანი საექსპორტო პროდუქციის შექმნაზე, თანამედროვე ტექნოლოგიების შემოღებაზე და რაღატქმაუნდა, დასაქმების ზრდაზე, თუმცა იქედან გამომდინარე, რომ ზემოთ აღნიშნულ წლებში ინვესტიციების დიდი ნაწილი მიმართულ იქნა ძირითადად კაპიტალტევად დარგებში, სადაც დასაქმების მოცულობა მცირეა, შესაბამისად მნიშვნელოვნად ვერ შემცირდა ქვეყანაში უმუშევრობის დონე.

ინვესტიციები, მათი დარგობრივი სტრუქტურა, გავლენას ახდენს შრომის ბაზარზე და იწვევს მის ტრანსფორმაციას, იცვლება მოთხოვნა სამუშაო ძალის პარამეტრებზე, სპეციალობასა და კვალიფიკაციაზე, რის საფუძველზეც საჭირო ხდება უმაღლესი და პროფესიული განათლების არსებული პროგრამების ცვლილებები და შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნების შესაბამისად ახალი პროგრამების შემუშავება და ამ პროგრამების საფუძველზე მოთხოვნადი პროფესიისა და სპეციალობის კადრების

მომზადება, რათა აღმოფხვრილ იქნას შრომის ბაზარზე მოთხოვნა-მიწოდებას შორის დღეს არსებული დისბალანსი.

საქართველოში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა, როგორც საინვესტიციო პროექტების განხორციელების, ასევე დასაქმების ზრდის მხრივაც არის მეორე ადგილზე, ამიტომ მნიშვნელოვანია ჩვენი თემის ფარგლებში განხილულ იქნას რეგიონში ინვესტიციებისა და შრომის ბაზრის ძირითადი ტენდენციები.

2015 წელს განხორციელებული კერძო ინვესტიციები ეკონომიკის სექტორების მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება: ყველაზე მსხვილი საინვესტიციო ნაკადები მოდის ენერგეტიკაზე (53%), ტურიზმსა (39%) და მშენებლობაზე (7%).

მონაცემების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ თუ ადრე ტურიზმი და მშენებლობა ინვესტიციებისთვის ყველაზე საინტერესო იყო, ბოლო პერიოდში ამ კუთხით ენერგეტიკის სფერო ლიდერობს. 2015 წელს ენერგეტიკის სფეროში ინვესტიციებზე 148,4 მლნ აშშ დოლარი მოდის, მაშინ როცა ეს მაჩვენებელი 2012 წელს 0%-ი იყო.

შრომის ბაზრის მოთხოვნის კომპონენტის არსებული და მოსალოდნელი ტენდენციების გამოვლენის მიზნით განხორციელდა კვლევა, რომლის მიხედვითაც აჭარის ა/რ-ში ყველაზე მოთხოვნად პროფესიებს შორის დასახელდა მაღაზიის გაყიდვების ასისტენტები, უცხო ენის მასწავლებლები, საშუალო განათლების სფეროს მასწავლებლები, კურიერები და პორტიეები, მცხობელები, კონდიტერები და ტკბილეულის დამამზადებლები.

როგორც დანარჩენ საქართველოში, ასევე აჭარის ა/რ-შიც გამოიკვეთა, რომ მაღალი უმუშევრობის პირობებშიც კი, დამსაქმებლებს უჭირთ მათთვის საჭირო სპეციალობისა და კვალიფიკაციის მქონე კადრების მოძიება და მოზიდვა. ასევე რეგიონში სამუშაოს მაძიებელთა რაოდენობა საგრძნობლად აჭარბებს გამოცხადებულ ვაკანსიებს. კანდიდატების დაბალი პროფესიონალიზმი და ის გარემოება, რომ მთელი რიგი პროფესიის კადრები რეგიონში არ მზადდება, ხშირ შემთხვევაში, სტრუქტურულ უმუშევრობას იწვევს.

რეგიონში დამსაქმებლებისათვის პრობლემატურია უმაღლესი განათლების კვალიფიკაციის სპეციალისტების (სპეციალისტ-პროფესიონალები), სამშენებლო და მომსახურების სფეროს პერსონალის მოძიება. გამოიკვეთა, რომ კადრების სიმცირეა

განსაკუთრებით ისეთ ეკონომიკურ სფეროებში, რომლებსაც ტექნიკური მუშახელი სჭირდებათ.

გამოიკვეთა რიგი პროფესიები, რომლებიც დეფიციტურია რეგიონისთვის, რაც ბოლო პერიოდში შრომითი ბაზრის მობილობის ტენდენციის ზრდას უკავშირდება. კონკრეტულ სექტორებში, როგორცაა სხვადასხვა ტიპის წარმოება, რეგიონისთვის დამახასიათებელია დეფიციტური კადრების უცხოელებით, კერძოდ, თურქი სპეციალისტებით შევსება, რაც, ცხადია, აჭარის რეგიონის გეოგრაფიული მდებარეობითაც აიხსნება.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სხვადასხვა მიმართულებებით პროფესიულ კადრებზე მოთხოვნის ზრდა, მიუთითებს, რომ რეგიონში საინვესტიციო პროცესი აქტიურად მიმდინარეობს. შესაბამისად უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის შედეგად რეგიონის ეკონომიკის სწრაფ განვითარებასთან და ახალი საწარმოების გაჩენასთან ერთად, შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე კადრების საკითხიც აქტუალური ხდება. თუმცა სამწუხაროდ, ეს პრობლემა არა მხოლოდ აჭარაში, არამედ მთლიანად საქართველოში არსებობს, ამიტომ საჭიროა კომპლექსური და თანმიმდევრული რეფორმა განათლების სისტემაში, როგორც უმაღლესი განათლების, ასევე პროფესიული განათლების მიმართულებით. თუმცა მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში განათლების რეფორმები მეტნაკლებად ხორციელდება, სხვადასხვა მიმართულებისა და პროფესიის მქონე კადრების საბაზრო მოთხოვნებთან შეუსაბამო ცოდნა და უნარჩვევები, განათლების პროგრამების არაეფექტურობაზე მეტყველებს. შედეგად, დამსაქმებელთათვის ხშირ შემთხვევაში პრობლემურ საკითხად რჩება სამუშაოს შესრულების ხარისხი, რაც შესაბამისად აისახება მწარმოებლურობასა და კონკურენტუნარიანობაზე.

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს 2015 წლის კურსდამთავრებულთა კვლევის ანგარიშის მიხედვით, კურსდამთავრებულთა 49.1% აცხადებს, რომ პროფესიით ვერ დასაქმდა, 7% კვალიფიკაციის ნაკლებობას ასახელებს, 5% აღნიშნავს, რომ ხელფასი იყო არაადამაკმაყოფილებელი, 4% აცხადებს, რომ სამუშაო გრაფიკი იყო არაადამაკმაყოფილებელი და სხვა.

იმ დროს, როცა ბიუჯეტიდან სერიოზული თანხები (2015 წელს დაიხარჯა 28,182.6 მლნ. ლარი, 2016 წელს 30,273.0 მლნ. ლარი და 2017 წელს დაგეგმილია 34,628.0 მლნ. ლარი) იხარჯება პროფესიულ განათლებაზე და კურსდამთავრებულთა 49.1% აცხადებს, რომ ვერ საქმდება მიღებული ცოდნისა და პროფესიის შესაბამისად, ეს უბრალოდ თანხების არამიზნობრივი და არაეფექტური ხარჯვაა.

ამიტომ ჩვენ ვფიქრობთ, როგორც უმაღლეს, ასევე პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, კადრების მომზადება ყოველთვის უნდა მოხდეს შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნების შესაბამისად და საჭიროების შემთხვევაში ბაზრის მოთხოვნების გათვალისწინებით სასწავლო პროგრამების განახლებაც უნდა ხდებოდეს.

საქართველო დღეს ცდილობს რაც შეიძლება მეტი უცხოური ინვესტიციის მოზიდვას, ქვეყანაში არსებული სასურველი საინვესტიციო გარემოს შექმნით და ასევე იაფი მუშახელის შეთავაზებით, თუმცა შეთავაზებულ იაფ მუშახელს ხშირ შემთხვევაში დაბალი კვალიფიკაცია აქვს. ამიტომ მანამდე, სანამ ქვეყანაში სისტემურად არ შეიცლება მიდგომა და არ მოხდება კვალიფიცირებული კადრების შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნის შესაბამისად მომზადება და დამსაქმებლებისთვის მიწოდება, ვერ მოხერხდება უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი ზრდის შემთხვევაშიც კი ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმების დონის მნიშვნელოვანი ზრდა. ასევე გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ჩვენს ირგვლივ ყველა ქვეყანა ცდილობს უცხოური კაპიტალის მოზიდვას, ამიტომ ინვესტორს დიდი არჩევანი აქვს, შესაბამისად ამ მიმართულებით მაღალია კონკურენციაც.

გარდა უცხოური ინვესტიციების სტატისტიკისა და მათი მოზიდვის შედეგად დასაქმების ზრდისა, ასევე აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, სახელმწიფო საინვესტიციო პროექტები და პროგრამები, რომლებიც ხელს უწყობენ დასაქმებას შრომის ბაზარზე. მათ შორის აღსანიშნავია პროგრამა „აწარმოე საქართველოში“ რომელიც მოიცავს ხუთ კომპონენტს: ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობას; ინფრასტრუქტურაზე (უძრავი ქონება) ხელმისაწვდომობას; საკონსულტაციო მომსახურებას, კინონდუსტრიის ხელშეწყობის კომპონენტს „გადაიღე საქართველოში“ და სასტუმრო ინდუსტრიის განვითარების კომპონენტს „უმასპინძლე საქართველოში“.

2016 წლის მდგომარეობით პროგრამის - „აწარმოე საქართველოში“ ფარგლებში განხორციელდა 2752 პროექტი, რომლის ჯამურმა ღირებულებამ შეადგინა 243 454 010 ლარი. დაფინანსებული პროექტების მიხედვით დასაქმდა მთლიანობაში 12 423 ადამიანი.

2016 წელს პროგრამის - „სტარტაპ საქართველო“ ფარგლებში კი განხორციელდა 20 მაღალტექნოლოგიური და 33 ინოვაციური პროექტი, რომლის ჯამურმა ღირებულებამ შეადგინა 5 087 712 ლარი. მაღალტექნოლოგიური სტარტაპების ფარგლებში დასაქმდა 114 ადამიანი, ხოლო ინოვაციური სტარტაპების ფარგლებში - 287.

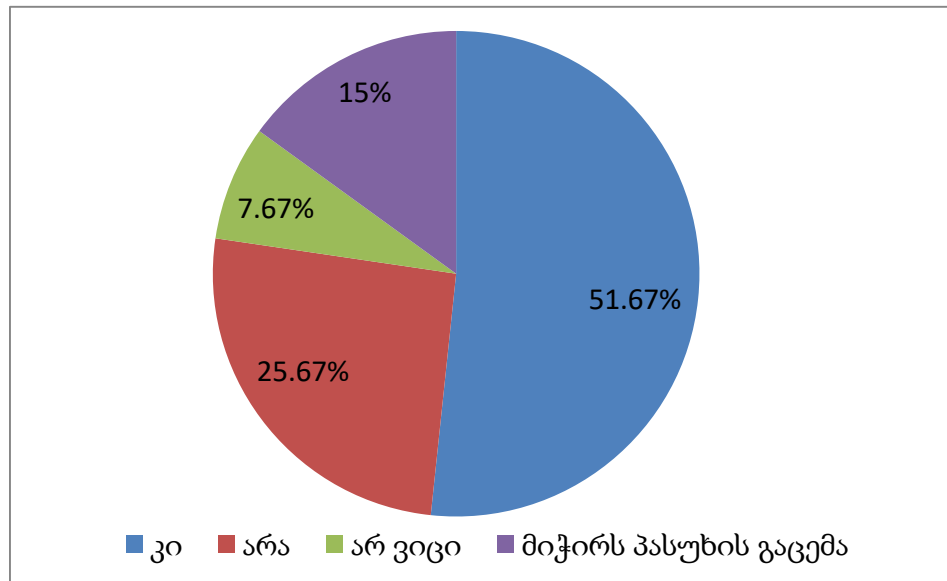
ქვეყნისთვის ყველაზე დიდი ეფექტი, გარდა სხვა დანარჩენი სარგებლისა, რაც ზემოთ აღნიშნულ პროგრამებს მოაქვს, არის აზროვნებაში ცვლილება, რათა ახალგაზრდებს მიეცეთ სტიმული კიდე უფრო მეტად იფიქრონ, რომ აღნიშნული პროგრამების მეშვეობით მომავალში გახდნენ დამსაქმებლები და არა დასაქმებულები.

ერთის მხრივ იმისთვის, რომ შეგვესწავლა საზოგადოებრივი აზრი უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებით და მეორეს მხრივ, გაგვეგო საქართველოში სხვადასხვა სფეროში მოღვაწე ინვესტორების დამოკიდებულება საინვესტიციო გარემოს, შრომით რესურსებთან და დასაქმებასთან დაკავშირებით, ჩავატარეთ ორი რაოდენობრივი კვლევა შემთხვევითი შერჩევის საფუძველზე.

რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში გამოიკითხა 312 (სამას თორმეტი) რესპოდენტი. კვლევამ მოიცვა მთელი საქართველო. შეკითხვები შეეხებოდა ინვესტიციებსა და დასაქმებას. განვიხილავთ მხოლოდ ზოგიერთ მათგანს:

გამოკითხულ რესპოდენტთა 52% თვლის, რომ ქვეყანაში გვყავს შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე კადრები, რომლებიც შეიძლება უცხოელ ინვესტორებს შევთავაზოთ, 25% ამბობს, რომ არ გვყავს შესაბამისი კვალიფიკაციის კადრები, 8%-ს არ აქვს პასუხი, ხოლო 15%-ს უჭირს პასუხის გაცემა დასმულ კითხვაზე.

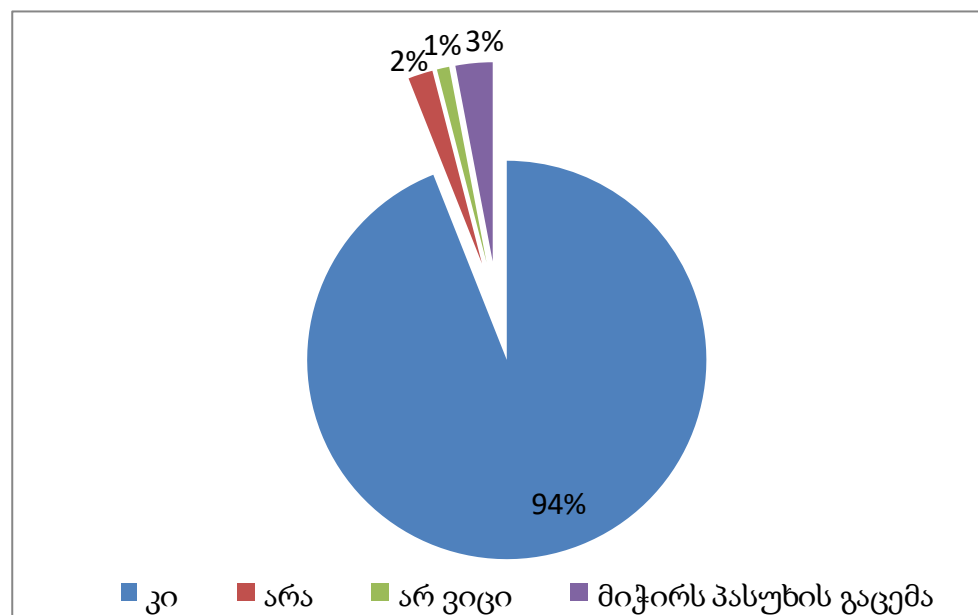
დიაგრამა №3

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორის მიერ, კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

ჩვენს მიერ გამოკითხული საზოგადოების 94% თვლის, რომ უცხოელი ინვესტორები უცხოელ და ადგილობრივ მუშახელს განსხვავებულ ხელფას უხდიან, ანუ უცხოელს უფრო მეტი აქვს შრომის ანაზღაურება, ვიდრე ადგილობრივ მუშახელს.

დიაგრამა №4

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორის მიერ, კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

რა თქმაუნდა ძალიან ცუდი ფაქტია, როდესაც ჩვენს თანამემამულეს აძლევენ უფრო ნაკლებ შრომით ანაზღაურებას, ვიდრე უცხოელ მუშახელს, მაგრამ ხშირ შემთხვევებში შრომის ანაზღაურებებს შორის სხვაობა ადგილობრივი სამუშაო ძალის დაბალი კვალიფიკაციით აიხსნება.

ჩატარებული კვლევის შედეგად ძირითადად გამოიკვეთა შემდეგი ძირითადი საკითხები: გამოკითხულთა უმრავლესობისთვის მნიშვნელოვანია ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, შესაბამისად მათი მოზიდვის გარეშე ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმების ზრდა და ჩვენი ეკონომიკურად განვითარება შეუძლებელია; საზოგადოების უმრავლესობის აზრით, ძალიან მნიშვნელოვანია ქვეყნისათვის უცხოური ინვესტიციები, ასევე ისიც თუ უცხოური ინვესტიცია რომელი ქვეყნიდან იქნება განხორციელებული; კვლევის შედეგად გამოიკვეთა რიგი დარგები და სფეროები სადაც უფრო მეტი ინვესტიციის მოზიდვა და განხორციელება უნდა მოხდეს, პრიორიტეტულობის მიხედვით ეს სფეროებია: განათლება, ჯანდაცვა, მრეწველობა, ვაჭრობა, სოფლის მეურნეობა, ენერგეტიკა, ტურიზმი და ტექნოლოგიები;

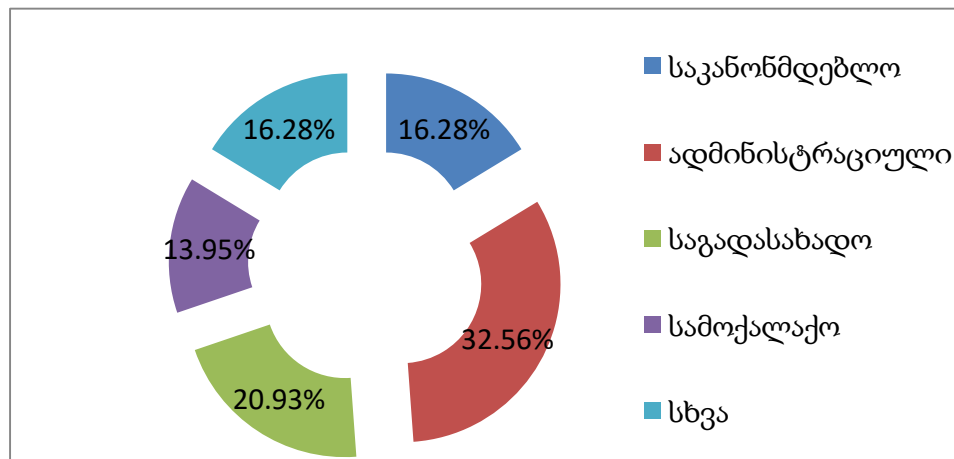
ასევე საზოგადოების აზრით გამოიკვეთა რიგი შეღავათები და ღონისძიებები უცხოური ინვესტიციის მოსაზიდად, კერძოდ: ცვლილებები უნდა შევიდეს შესაბამის კანონმდებლობაში, აგრეთვე გამოიკვეთა გამოკითხული საზოგადოების უმრავლესობის უარყოფითი დამოკიდებულება სახელმწიფო ქონების უცხოელ ინვესტორებზე, სიმბოლურ ფასად, 1 ლარად გადაცემასთან დაკავშირებით; გამოკითხული საზოგადოების ნახევარზე მეტის აზრით, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და განხორციელება ცალსახად უწყობს ხელს დასაქმების ზრდას; ასევე შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე კადრებთან დაკავშირებით, რესპოდენტთა უმრავლესობა თვლის, რომ ასეთი კადრები ჩვენ გვყავს ქვეყანაში და შეგვიძლია თავისუფლად შევთავაზოთ უცხოელ ინვესტორებს.

საზოგადოებრივი აზრის გაცნობის შემდგომ, მნიშვნელოვნად ჩავთვალეთ რაოდენობრივი კვლევის მეორე მიმართულებით განხორციელება, რომლის ძირითადი მიზანი იყო საქართველოში სხვადასხვა სფეროში მოღვაწე ინვესტორების დამოკიდებულების შესწავლა ქვეყანაში საინვესტიციო გარემოსა და დასაქმებასთან

დაკავშირებით. რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში გამოიკითხა 39 (ოცდაცხრამეტი) კომპანია.

ინვესტორები მიუთითებენ სხვადასხვა სახის პრობლემების შესახებ, რომლებიც ხელს უშლიან. გამოკითხულ ინვესტორთა 16% აღნიშნავს, რომ ეს პრობლემები ძირითადად არის საკანონმდებლო, 33% თვლის, რომ ძირითადი პრობლემა ადმინისტრაციულია, 21% აღნიშნავს, რომ პრობლემაა არსებული საგადასახადო სისტემა, 14% კი სამოქალაქო და ბოლოს 16% სხვა დანარჩენი, კერძოდ: ქვეყანაში არსებული არასტაბილური გარემო, ფინანსური რესურსების ეფექტიანი და თავისუფალი ხელმისაწვდომობის არ არსებობა.

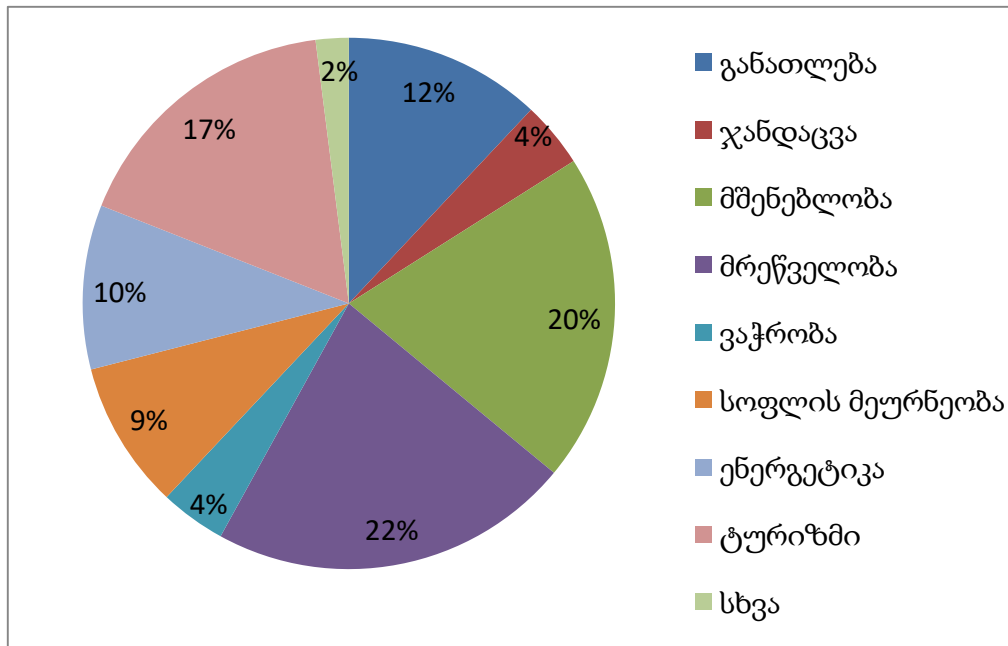
დიაგრამა №5

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორის მიერ, კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

გამოკითხული კომპანიებისათვის, დღეს ქვეყანაში ინვესტირებისათვის საინტერესო სფეროები აღმოჩნდა: 22%_მრეწველობა, 20%_მშენებლობა, 17%_ტურიზმი, 12%_განათლება, 10%_ენერგეტიკა, 9%_სოფლის მეურნეობა, 4%_ჯანდაცვა, 4%_ვაჭრობა, ხოლო 2% მიიჩნევს, რომ საინტერესოა ინვესტირება სატრანსპორტო მომსახურების სფეროში.

დიაგრამა №6

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორის მიერ, კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

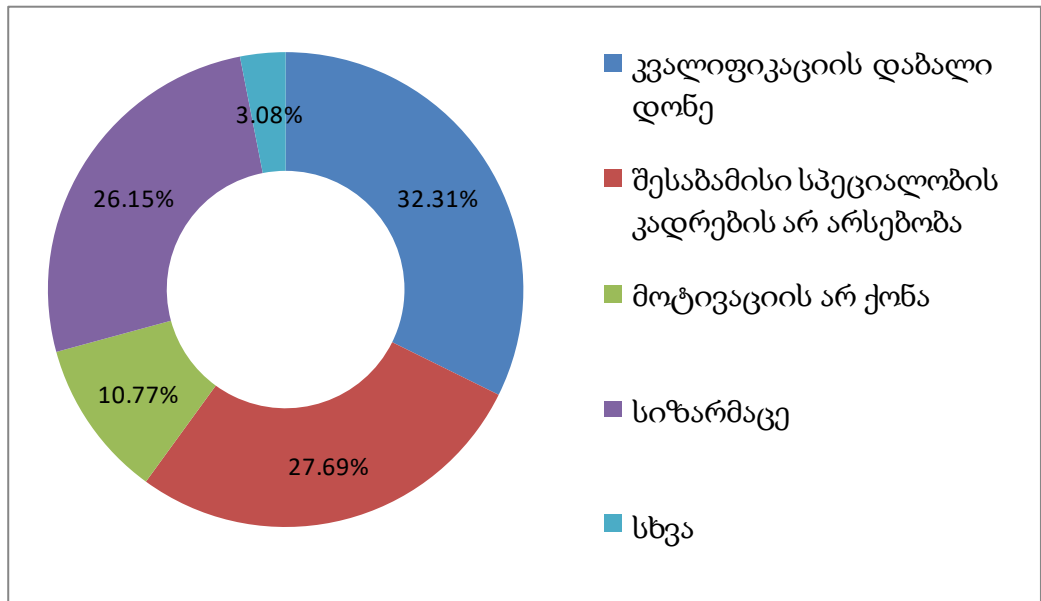
ძალიან საინტერესოა ინვესტორების 39%-ის მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ გარკვეული შეღავათები უნდა დაუწესდეთ უცხოელ ინვესტორებს, პირველ რიგში აუცილებელია ქვეყნის რეგიონული განვითარებისთვის მოხდეს რიგი შეღავათების გაცემა იმ ინვესტორებზე, რომლებიც განახორციელებენ ინვესტიციას ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში. რადგან დღეს ქვეყანაში ძირითადად ინვესტირება ხორციელდება ქვეყნის დიდ ქალაქებში, ხოლო რეგიონების განვითარება კვლავ პრობლემურ საკითხად რჩება. ამიტომ საჭიროა რიგ შემთხვევებში რეგიონების განვითარებისათვის და იქ განხორციელებულ ინვესტიციების შემთხვევაში ინვესტორებს დაუწესდეთ დამატებით, სხვადასხვა სახის შეღავათები და სტიმულები.

ასევე საგულისხმოა ინვესტორების მოსაზრება ბიუროკრატის კვალიფიკაციის ამაღლებასთან დაკავშირებით, რაც მე ვფიქრობ ასევე პრობლემურია ქვეყანაში და ხშირ შემთხვევაში დაბალი კვალიფიკაციისა და არაკომპეტენტურობის გამო გვიანდება სხვადასხვა საინვესტიციო პროექტების განხილვა, დამტკიცება და შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღება, რაც უარყოფითად აისახება ნებისმიერ ინვესტორზე.

კვლევის შედეგად, გამოვლინდა ის ძირითადი პრობლემები, რასაც აღნიშნავენ ინვესტორები ადგილობრივ სამუშაო ძალასთან დაკავშირებით. კერძოდ, გამოკითხულ

ინვესტორთა 32% ასახელებს, რომ კვალიფიკაციის დაბალი დონე აქვს ადგილობრივ სამუშაო ძალას, 28%-ის აზრით ადგილი აქვს, შესაბამისი სპეციალობისა, თუ კვალიფიკაციის კადრების არ არსებობას, 11% ფიქრობს, რომ მოტივაციის არ ქონა არის ძირითადი პრობლემა, 26% ასახელებს პრობლემად სიზარმაცეს, ხოლო 3% ფიქრობს, რომ პრობლემა ზოგადად ყველა კადრში შეიძლება იყოს.

დიაგრამა №7

წყარო: დიაგრამა შედგენილია ავტორის მიერ, კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

გამოკითხული კომპანიების შეფასება ადგილობრივ სამუშაო ძალასთან დაკავშირებით, კიდევ ერთხელ ცხადყოფს, რომ ყველაზე დიდი ხელის შემშლელი ფაქტორებია, ინვესტიციების განხორციელების შემდგომ ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმებასთან დაკავშირებით კვალიფიკაციის დაბალი დონე და შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნადი სპეციალობისა თუ კვალიფიკაციის კადრების დეფიციტი, რასაც ემატება მოტივაციის არ ქონა, სიზარმაცე და თანამედროვე ტექნოლოგიების სათანადოდ ფლობასთან დაკავშირებული პრობლემები.

სათანადო დონეზე დღემდე არ ხდება გათვალისწინება შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნებისა და ამის მიხედვით ამათუიმ სპეციალობისა და კვალიფიკაციის კადრების მომზადება. იმისათვის, რომ აღარ მივიღოთ უმაღლეს დამთავრებული, დიპლომიანი უმუშევრების დიდი არმია, საჭიროა მოხდეს მუდმივად მოთხოვნაზე ორიენტირებული კადრების მომზადება და მიწოდება შრომის ბაზარზე.

ჩვენს მიერ და საქართველოს ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს მიერ 2015 წელს ჩატარებული კვლევა ადასტურებს, რომ დღეს საქართველოში შრომის ბაზარზე დეფიციტურია და მოთხოვნადია ტექნიკური პერსონალი. ამიტომ უნდა მოხდეს პროფესიული განათლების კიდე უფრო მეტი პოპულარიზაცია და მოთხოვნის შესაბამისად ტექნიკური პერსონალის მიწოდება შრომის ბაზარზე, რათა კიდე უფრო მეტი ადამიანის დასაქმება მოხდეს ყოველი განხორციელებული ინვესტიციის შედეგად.

ჩვენი კვლევის შედეგად, გამოიკვეთა შემდეგი: საინვესტიციო გარემოზე საუბრისას გამოკითხული ინვესტორების უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ დღეს საქართველოში ნორმალური საინვესტიციო გარემოა; რაც შეეხება იმ ძირითად პრობლემებს რაც ხვდებათ ინვესტორებს ინვესტირებისას, აბსოლუტური უმრავლესობის აზრით, ეს არის ადმინისტრაციული სახის პრობლემები; ასევე გამოიკვეთა ის სფეროები, სადაც ინვესტირება ყველაზე მიმზიდველია დღეს საქართველოში და პრიორიტეტულობის მიხედვით ეს სფეროებია: მრეწველობა, მშენებლობა, ტურიზმი, განათლება, ენერჯეტიკა, სოფლის მეურნეობა, ჯანდაცვა, ვაჭრობა და ბოლოს სატრანსპორტო მომსახურება.

გამოკითხულ ინვესტორთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ ინვესტორებს უნდა დაუწესდეთ სხვადასხვა სახის შეღავათები; კვლევის შედეგად ასევე გამოიკვეთა, რომ ინვესტიციების განხორციელების შემდეგ გამოკითხულ ინვესტორთა უმრავლესობას დასაქმებული ყავს ადგილობრივი მოსახლეობა, რომელთა წილი საერთო დასაქმებულთა შორის მაქსიმუმ შეადგენს 82%-ს; ადგილობრივ კადრებთან დაკავშირებით, ასევე გამოიკვეთა ძირითადი პრობლემები: კვალიფიკაციის დაბალი დონე, შესაბამისი სპეციალობის კადრების დეფიციტი, სიზარმაცე და მოტივაციის არ ქონა; მათი რეკომენდაციები პრიორიტეტულობის მიხედვით ასე გამოიყურება: შესაბამისი სპეციალობის კადრების მომზადება, კვალიფიკაციის ამაღლება და ანაზღაურების გაზრდა.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- შეიძლება ვთქვათ, რომ საქართველოში უცხოური ინვესტიციები ნამდვილად დიდ გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე, წარმოების განვითარებაზე, ქვეყანაში კონკურენტუნარიანი საექსპორტო პროდუქციის შექმნაზე, თანამედროვე ტექნოლოგიების შემოღინებაზე და რაღათქმაუნდა, დასაქმების ზრდაზე, თუმცა იქედან გამომდინარე, რომ ბოლო წლებში ინვესტიციების დიდი ნაწილი მიმართულ იქნა ძირითადად კაპიტალტევად დარგებში, სადაც დასაქმების მოცულობა მცირეა, შესაბამისად მნიშვნელოვნად ვერ შემცირდა ქვეყანაში უმუშევრობის დონე;
- საქართველოში დღეს ინვესტიციების განხორციელების უპირატესობებს წარმოადგენს: სტაბილური ეკონომიკური განვითარება, ლიბერალური და თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკური პოლიტიკა, მხოლოდ 6 გადასახადი და შემცირებული საგადასახადო განაკვეთები, ლიცენზიებისა და ნებართვების მცირე რაოდენობა, ადმინისტრაციული პროცედურების სიმარტივე, პრეფერენციული სავაჭრო რეჟიმები მსოფლიოს მრავალ ქვეყანასთან, ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების (DCFTA) ამოქმედება, ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა, იაფი შრომითი რესურსი და ა.შ;
- ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პოტენციურ ხელშემშლელ ფაქტორებად კი შეიძლება მივიჩნიოთ: არასტაბილურობა, სამუშაო ძალის დაბალი კვალიფიკაცია, მცირე ბაზარი, მაღალი საპროცენტო განაკვეთები და ფინანსურ რესურსზე წვდომის დაბალი შესაძლებლობები, სასამართლოს დამოუკიდებლობის ხარისხი, ეროვნული ვალუტის კურსის არასტაბილურობა, ჯერ კიდე სიღარიბის მაღალი მაჩვენებელი, ფინანსური ბაზრის განუვითარებლობა, ქვეყნის ტერიტორიების ოკუპაცია და კონფლიქტური ზონები;
- უცხოური თუ ადგილობრივი ინვესტიციები იწვევს შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციას, რაც გამოწვეულია ახალ პროფესიებზე მოთხოვნის გაჩენით, რის საფუძველზეც საჭირო ხდება უმაღლესი და პროფესიული განათლების არსებული პროგრამების ცვლილებები და შრომის ბაზრზე არსებული მოთხოვნების შესაბამისი პროგრამების შემუშავება. ინვესტიციების დარგობრივი სტრუქტურა გავლენას ახდენს

შრომის ბაზარზე, იცვლება მოთხოვნა სამუშაო ძალის პარამეტრებზე, სპეციალობასა და კვალიფიკაციაზე;

➤ თუ გავითვალისწინებთ, ერთის მხრივ, ეროვნულ მეურნეობაში სამუშაო ძალაზე არსებული მოთხოვნის მასშტაბებს და მისი ცვლილების თავისებურებებს და მეორეს მხრივ, მომზადებული სპეციალისტების რეალურ კონკურენტუნარიანობას, შეიძლება ითქვას, რომ უმაღლესი სკოლა, ფაქტობრივად, „დიპლომიან უმუშევრებს“ ამზადებდა;

➤ შრომის ბაზრის საინფორმაციო პორტალის (www.worknet.gov.ge) შექმნამ და დანერგვამ არსებით გავლენა ვერ მოახდინა უმუშევრობის დონის შემცირების საკითხში, რაც რეალურად მისი ერთ-ერთი ამოცანა და მიზანი იყო. შესაბამისად მიმაჩნია, რომ შრომის ბაზარზე მისი შექმნით არსებითად არაფერი შეცვლილა;

➤ სანამ შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნის შესაბამისად არ მოხდება როგორც უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, ასევე პროფესიულ სასწავლებლებში შესაბამისი სპეციალობისა და კვალიფიკაციის კადრების მომზადება, სახელმწიფოს მიერ გაწეული ხარჯები იქნება არაეფექტური და ხშირ შემთხვევაში არამიზნობრივი;

➤ მიმაჩნია, რომ ქვეყანას ჭირდება პროფესიული განათლების კიდე უფორ მეტი პოპულარიზაცია და გაძლიერება, რათა მოხდეს შრომის ბაზარზე მოთხოვნა-მიწოდებას შორის არსებული დისბალანსის აღმოფხვრა, პროფესიულ სასწავლებლებში სათანადო სპეციალობისა და კვალიფიკაციის კადრების მომზადებით და შრომის ბაზარზე მიწოდებით, რაც თავისმხრივ ქვეყანაში გაზრდის დასაქმების დონეს;

➤ საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ ბოლო წლებში საქართველოში საშუალო თვიური ხელფასი ზრდადია იმ სექტორებში დასაქმებული ადამიანებისათვის, რომელ დარგებსა თუ სექტორებშიც იზრდება ინვესტიციები, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ინვესტიციების ზრდა გარდა დასაქმების ზრდისა, ასევე ხელს უწყობს დასაქმებული ადამიანებისათვის საშუალო თვიური ხელფასის ზრდასაც;

➤ არსებულმა კვლევებმა ცხადყო, რომ პროფესიული მომზადება/გადამზადებაზე თანხები არამიზნობრივად იხარჯება. იმ დროს როცა ბიუჯეტიდან მილიონობით თანხები იხარჯება პროფესიულ განათლებაზე და კურსდამთავრებულთა 49% აცხადებს, რომ ვერ საქმდება მიღებული ცოდნისა და პროფესიის შესაბამისად, ეს

უბრალოდ თანხების არამიზნობრივი და არაეფექტური ხარჯვაა. ამიტომ ჩვენ ვფიქრობთ, როგორც უმაღლეს საგანამანათლებლო დაწესებულებებში, ასევე პროფესიულ სასწავლებლებში კადრების მომზადება ყოველთვის უნდა ხდებოდეს შრომის ბაზრზე არსებული მოთხოვნების შესაბამისად, რათა სწავლის დასრულების შედეგ თითოეული მათგანი დასაქმდეს თავისი პროფესიითა და სპეციალობით;

➤ როგორც დანარჩენ საქართველოში, ასევე აჭარის ა/რ-შიც გამოიკვეთა, რომ მაღალი უმუშევრობის პირობებშიც კი, დამსაქმებლებს უჭირთ მათთვის საჭირო სპეციალობისა და კვალიფიკაციის მქონე კადრების მოძიება და მოზიდვა. კანდიდატების დაბალი პროფესიონალიზმი და ის გარემოება, რომ მთელი რიგი პროფესიის კადრები რეგიონში არ მზადდება, ხშირ შემთხვევაში, სტრუქტურულ უმუშევრობას იწვევს;

➤ უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის შედეგად რეგიონის ეკონომიკის სწრაფ განვითარებასთან და ახალი საწარმოების გაჩენასთან ერთად, ადგილი აქვს სხვადასხვა მიმართულებებით პროფესიულ კადრებზე მოთხოვნის ზრდას;

➤ გამოიკვეთა, რომ რეგიონში თუ ადრე ტურიზმი და მშენებლობა ინვესტორებისთვის ყველაზე საინტერესო იყო, ბოლო პერიოდში ამ კუთხით ენერჯეტიკის სფერო ლიდერობს. შესაბამისად ინვესტიციების ზრდას სახვასხვა სფეროში, მოყვება შრომის ბაზრის ტრანსფორმაცია და იმ სპეციალობებზე მოთხოვნა იზრდება, რომელიც ენერჯეტიკის სფეროს ჭირდება, ამიტომ ისევე როგორც მთელს ქვეყანაში, რეგიონშიც უცხოური ინვესტიციების ზრდასთან ერთად უნდა მოხდეს შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნების შესაბამისად კადრების მომზადება და ინვესტორებისთვის შეთავაზება, რაც თავისთავად რეგიონში გამოიწვევს დასაქმების ზრდასა და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის კიდევ უფრო გაუმჯობესებას;

➤ ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად ძირითადად გამოიკვეთა, რომ მნიშვნელოვანია ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა შემდეგ სფეროებში: განათლება ჯანდაცვა, მრეწველობა, ვაჭრობა, სოფლის მეურნეობა, ენერჯეტიკა, ტურიზმი და ტექნოლოგიები. ასევე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანია ის თუ, რომელი ქვეყნიდან იქნება განხორციელებული ინვესტიცია.

- კვლევის შედეგად გამოიკვეთა საზოგადოების უმრავლესობის უარყოფითი დამოკიდებულება სახელმწიფო ქონების უცხოელ ინვესტორებზე, სიმბოლურ ფასად (1 ლარად) გადაცემასთან დაკავშირებით.
- გამოკითხული ინვესტორების უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ დღეს საქართველოში ნორმალური საინვესტიციო გარემოა, თუმცა ხშირ შემთხვევაში აწყდებიან ადმინისტრაციული სახის პრობლემებს.
- გამოკითხულ ინვესტორთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ ინვესტორებს უნდა დაუწესდეთ სხვადასხვა სახის შეღავათები, ასევე გამოიკვეთა, რომ გამოკითხულ ინვესტორთა უმრავლესობას დასაქმებული ყავს ადგილობრივი მოსახლეობა, თუმცა ადგილობრივ კადრებთან დაკავშირებით მიუთითებენ რიგ პრობლემებზე, როგორცაა: კვალიფიკაციის დაბალი დონე, სხვადასხვა სპეციალობის კადრების დეფიციტი, სიზარმაცე და მოტივაციის არ ქონა;
- მთავრობის მხრიდან როგორც ადგილობრივი, ასევე უცხოური ინვესტიციების დამატებითი წახალისება და სტიმულირება უნდა მოხდეს იმ დარგებსა და სფეროში ინვესტირებისას, რომელიც პრიორიტეტულია ქვეყნისათვის;
- ქვეყანაში რეგიონული განვითარების თვალსაზრისით არსებული განსხვავებების გათანაბრებისათვის, უნდა მოხდეს წარმოებისა და დასაქმების შესაძლებლობების გაუმჯობესება კერძო ინვესტიციების მიზანმიმართული ხელშეწყობის გზით;
- ვფიქრობ, ინვესტორებისათვის სხვადასხვა სახის საგადასახადო სტიმულირების უფრო ეფექტური გამოყენებისთვის, სახელმწიფომ მიზანმიმართულად უნდა გაუღვიძოს მეწარმე სუბიექტებს სურვილი, რომ მოახდინონ წარმოების განახლება-მოდერნიზაცია თანამედროვე ტექნოლოგიებით და არა უბრალოდ შექმნას ეკონომიკური პირობები და შესაძლებლობები, მათ მიერ საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელებისთვის;
- მიმაჩნია, რომ მიზნობრივი საგადასახადო თუ სახვა სახის შეღავათები, პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლის სტადიებიდან გამომდინარე მინიჭებული უნდა იქნას, ძირითადად ინოვაციური პროდუქტების შემუშავებისა და დანერგვის ეტაპზე. რადგან, ინოვაციური პროდუქტის შემუშავებისა და დანერგვის სტადიები,

კომერციული, ფინანსური თუ ტექნოლოგიური რისკების შემცველია. წარმოების დაწყების ეტაპისთვის დამახასიათებელია, აგრეთვე დაბალი რენტაბელობა, ამრიგად მეწარმე სუბიექტებს ამ ეტაპზე განსაკუთრებით ჭირდებათ საგადასახადო შეღავათები;

➤ ინვესტორებისათვის საგადასახადო, ფინანსური თუ სხვა შეღავათები ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკაზე გარკვეულ პოზიტიურ ზეგავლენას ახდენენ. თუმცა, მიუხედავად ამისა, ქვეყანაში, უცხოური ინვესტიციების სტიმულირების პროცესში, პრიორიტეტული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს არა რომელიმე ცალკეულ მასტიმულირებელ ფორმას, არამედ ქვეყანაში ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს ფორმირებას, რომელიც მრავალ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და სოციოკულტურულ ფაქტორზეა დამოკიდებული;

➤ უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის საქართველოში მოქმედებს კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონებისა“ და „თავისუფალი ტურისტული ზონების“ განვითარების ხელშეწყობის შესახებ, თუმცა აღნიშნული კანონების შემოღებამ რეალურად ვერ მოახდინა ინვესტიციების მასშტაბური ზრდა. ამიტომ საჭიროა ამ მიმართულებით გააქტიურება და შესაბამისი ღონისძიებების გატარება;

➤ საჭიროა დამსაქმებლის ჩართულობით მოხდეს საგანმანათლებლო პროცესის წარმართვა, ასევე უნდა მოხდეს საწარმოო პრაქტიკის კომპონენტის გაძლიერება, შრომის ბაზარზე ორიენტირებული მიმართულებების/პროფესიების გამოკვეთა და განხორციელება, რაც საბოლოო ჯამში გაზრდის დასაქმებას;

➤ თუ გადამზადების პროგრამაში ჩართული პირები სტაბილურად ვერ დასაქმდებიან, ეს იქნება არამიზნობრივად დახარჯული სახსრები. გადამზადების პროგრამა, რომელიც დასაქმების აქტიური პოლიტიკის ერთ-ერთი მიმართულებაა, ფაქტობრივად დასაქმების პასიური პოლიტიკის შინაარსს შეიძენს;

➤ ქვეყანაში სავალდებულო უნდა გახდეს ვაკანტური სამუშაო ადგილების რეგისტრაცია, შესაძლოა ყველა მეწარმემ რეგისტრაცია მაინც არ განახორციელოს, მაგრამ მიღებული ინფორმაცია დასაქმების სამსახურებს შრომის ბაზარზე არსებული საერთო მდგომარეობის შესახებ უკეთეს ინფორმაციას მისცემს;

- ქვეყანაში ასევე მნიშვნელოვანია, დაბალკონკურენტუნარიანი ჯგუფების დასაქმების ხელშემწყობი მექანიზმების შემუშავება, მათ შორისაა შეზღუდული შესაძლებლობების და სპეციალური საჭიროების მქონე პირთა დასაქმების ხელშემწყობა;
- უმუშევრობის მაღალი დონის დაძლევაში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია ცივილიზებული შრომის ბაზრისა და მისი ადეკვატური ინფრასტრუქტურის განვითარებას, რასაც თავისმხრივ, დასაქმების სწორი სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება და რეალიზაცია უზრუნველყოფს.

სადოქტორო ნაშრომში მიღებული შედეგები ასახულია შემდეგ

სამეცნიერო სტატიებში:

1. მესხი ი. ბერიძე თ., „ინვესტიციები და ინოვაცია ტურიზმის სფეროში“, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის მეორე საერთაშორისო ეკონომიკური კონფერენცია - IEC-2014, ეროვნული ეკონომიკის განვითარების მოდელები: გუმინ, დღეს, ხვალ. 2014 თბილისი. ISSN 1512-0538.
2. მესხი ი, ბერიძე თ., „ინვესტიციები და დასაქმება ტურიზმის სფეროში“, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის - ტურიზმის ფაკულტეტის, აჭარის ა/რ ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტის V საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია „ეკონომიკა და ბიზნესი“. 2014 ბათუმი. ISBN978-9941-22-316-7.
3. მესხი ი., „უცხოური ინვესტიციები აჭარის რეგიონში“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პაატა გუგეშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია „ეროვნული ეკონომიკების მდგრადი განვითარების აქტუალური პრობლემები“. 2015 თბილისი. ISBN978-9941-13-435-7.
4. მესხი ი., „უცხოური ინვესტიციების დინამიკა და სტრუქტურა საქართველოში“, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 80 წლისი უბილისადმი მიძღვნილი სტუდენტთა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია. 2016 ბათუმი. ISBN 978-9941-462-33-7.
5. მესხი ი., „უცხოური ინვესტიციები და დასაქმება აჭარის რეგიონში“ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, ბათუმის სახელმწიფო საზღვაო აკადემიის, სსიპ საქართველოს საზღვაო ტრანსპორტის სააგენტოს, აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „საზღვაო ინდუსტრიის ინოვაციური გამოწვევები“. 2015 ბათუმი. ISVN978-9941-0-6995-6.

LEPL Batumi Shota Rustaveli State University

Faculty of Economics and Business

Department of Economics

Doctoral Program: Economics

Irakli Meskhi

Foreign Investment and Labour Market Transformation in Georgia

The Thesis is Presented to Obtain Doctoral Degree in Economics

annotation

Batumi 2017

The work is done in Batumi Shota Rustaveli State University, Faculty of Economics and Business, Economics Department.

Scientific supervisor: Natela Tsiklashvili,
Doctor of economics, professor of Batumi
Shota Rustaveli State University.

Foreign Appraisers: James Redelsheimer,
University of Minnesota Professor (USA).

Elena Aikimenko,
PH.D, Associate Professor, Chernihiv National Technological
University (Ukraine).

Appraisers: Gulnaz Erkomaishvili,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Associate
Professor of Economics and Business Faculty of Economic Policy.

Nikoloz Chikhladze,
MD, Doctor of Theology, ac.Tsereteli State
University Professor, Business, law and social
sciences Chairman of the Faculty Dissertation Board.

Rezo Manvelidze,
Doctor of Economics, Professor of Batumi
Shota Rustaveli State University.

The defense of the Doctoral Thesis will be held on June 23, 2017, at 12 o'clock

At the Dissertation Commission, created by the Dissertation Board of the Faculty of Economics and Business of Batumi Shota Rustaveli State University.

Address: Batumi, Ninoshvili str. N 35. University I Corps, Auditorium 430.

The dissertation work can be acquainted in the Ilia Chavchavadze Library of the University and the website of the University (www.bsu.edu.ge).

Secretary of the Dissertation Board
Doctor of Business Management, A.Prof.

Leila Tsetskhladze

Introduction

Actuality of the topic: Implementation of Foreign and local investments is always linked with the creation of new working places. In order to be carried out certain types of investments in the country, for above reason is necessary the citizens made some savings and further invest in different areas, but if the savings are small or they doesn't exist at all, then the failure is to be filled by foreign investments, as is happening today in Georgia, because there are few companies which income can be reinvested in the economy, as well as minimal or there are no local savings, accordingly the country depends on foreign investment and the society is continuously in the expectation of its increasing.

Foreign investment level shows stability of the country and how do its economic policies look, investment environment, economic growth prospects, etc. The attraction of investment is especially needed in Georgia, which leads to solving problems, such as employment and revenue growth, introduction of new technologies, the export potential and currency income growth in the country, the country's integration into the international economic space, etc.

Market economy adequate labor market in Georgia still is in the formation stage and there are a lot of problems and challenges in the process. Acceleration of country's economic development, creation of new working places and poverty reduction is significantly dependent on the active employment policy in the state, including the labor market infrastructure development, balance on labour force demand and supply, the unemployed professional training and less competitive work force employment support. The Labor market infrastructure development is the business effectiveness growth one of the major factor, as far as it contributes on workforce requirements operate and quality enjoyment.

Against the background of the flow of foreign investment and economic activity growth in the country is fixed employment growth and unemployment declining trend,

although unemployment still remains serious challenge. As Employment problem, one of the important factors enhances job seekers' qualifications and professionalism.

Besides existence of foreign direct investment favorable conditions, labor market intensive deregulation, business development support liberal regulatory framework in Georgia, while there still is lack of work places and employers continue to say, that cannot find relevant specialty and qualification staff.

There takes place some paradox in the labour market in Georgia. Because, on the one hand, there is a high demand for qualified labour force, on the other hand, there is an excess supply of labour force, where the main problem is still the lack of qualification and non-demanded careers.

Today Georgia is trying to attract more foreign investment, by creating relevant investment environment in the country and also by offering cheap labour force, but often offered cheap labour force basically cannot make qualified construction, service, repair, road construction, innovative product development, etc. So as long as the country does not systemically change approach and will not be trained qualified personnel upon the request of the labour market and delivered to investors, even foreign investment significant increase cannot change considerably local population level of employment. Another factor to consider is the fact that all around us countries' are trying to attract foreign capital, so the investor has wide choice, and accordingly in this direction the competition is high.

In fact, if we look the current situation at the labor market in, we see that they are associated with investment sector structure changes and hence to the demand for the formation of a new labor force, therefore, when the training programs planning is carried out, should be considered professions in demand in the future.

It should be noted that 2016-2017 World Economic Forum Global Competitiveness ratings position of Georgia has improved for 7 steps, however, the most problematic factors for doing business in Georgia in the first place is unskilled labour force, which once again confirms the relevance of the issue and requires to be paid special attention.

Foreign investment impact study and analysis is undoubtedly a pressing problem at the present stage in the world economy.

The aim of the thesis:Thesis research aims to examine assessment and impact of foreign investment oflabour market transformation in the country.

To achieve the goal following objectives are set:

- Foreign investment determining factors and detection of stimulating main directions;
- Labour market structure, dynamics and formation peculiarities research in foreign countries and Georgia;
- Study of foreign investment structure and their impacts assessment on labour market structure;
- Investment and labour market main tendencies detection in Autonomous Republic of Ajara;
- Foreign investment impact assessment on the labour potential establishment in the country;
- Develop recommendations for investment conditions, labour market functioning and labour force qualification improvement.

Research objective:Foreign investment impact on labour market transportation in Georgia.

Research methodological and theoretical basis:as research theoretical base has been used by Georgian and foreign scientists thesis, the Ministry of Labor, Health and Social Affairs of Georgia -Labour market demand component research, as well by various organizations conducted research and reports, as the information base used different laws, government decrees and orders, the National Statistics Office of Georgia Yearbook and Autonomous Republic of Ajara Employment Agency data.

Problem study condition:in Georgian economic literature mainly is studied the role of investment and labour market, structure and dynamics, but little attention is paid to the investments, as the labour market transformation conditioning detectionfactor.

Foreign investment and labour market role survey contributes many well-known foreign and Georgian economists works, the World Bank, the International Labour Organization and the publications issued by World Economic Forum, etc. Should be noted J. Keynes, M. Friedman, J. Dunlop, S. Nickel, M. Macdonald, R.M. Soleus, J. Daning, R. Vernon, A. Silliman, S. Jensen, V. Denise, R. Clump and others works. As well there are published related to economic problems foreign investment and labour market Georgian scientists and researchers L. Kokiauri, L. Khurtsia, I. Kolbaia, E. Baratashvili, G. Erkomaishvili, K. Jganjgava, V. Charaia, V. Mosiashvili, R. Tsinaridze, N. Phutkaradze, E. Kondjaria, Okrotsvaridze, M. Shelia, N. Paicjadze, N. Latsabidze, V. Chedia, E. Meladze, M. Tukharishvili, M. Tsartsidze, N. Latsabidze, M. Todria, T. Antadze, V. Mosiashvili, L. Tetradze and others works.

In Georgian economic literature mainly is researched investment and labour market role, structure and dynamics structure, but less attention is paid to investments, as the labour market transformation conditioning factor detection, therefore, it is necessary to activate studies in this direction.

Scientific novelty of the thesis:

- Analyzed and assessed foreign investment main modern directions in Georgia and Autonomous Republic of Ajara;
- Researched labour market functioning trends, identified their shortcomings and sets out recommendations for their elimination;
- Analyzed investment impact on labour market and its structure;
- Revealed interdependence between sectoral structure of foreign investment, employment and wages.

Research theoretical and practical importance: The main provisions, results and recommendations can be used in training courses at higher education institutions for the preparation of “foreign investment“, „the labor market“, „foreign investment and employment efficiency“, etc. Also, it will help a variety of state agencies as a result of foreign investment in labour market transformation issues study, its improvement in

terms of employment and foreign investment in terms of employment increased efficiency.

Approbation of the thesis: the dissertation work main provisions, suggestions and recommendations have been submitted to Economic and Business Faculty, Business Administration and Economics Departments Joint session. The dissertation work mainprovisions in form of five articles arepublished in international scientific conferences materials.

The volume and structure of the work: The work is done in 200 (two hundred) pages. Consists of the introduction, three chapters, nine sub chapters, conclusions and recommendations and the List of references. At the end of the work are given enclosures.

Research goals, objectives and problem solving logic led to the dissertation work following structure:

Introduction

Part I. Foreign investments theoretical and Practical Basics

- 1.1. Foreign investment theory of the genesis, essence and forms;
- 1.2. Foreign investment stimulation main directions and forms;
- 1.3. Factors determining foreign investment in developing and transition economy countries;

Part II. Labour market structure and dynamics

- 2.1. Labour market essence, elements and functioning mechanism;
- 2.2. Labour market regulations forms and policies in European countries;
- 2.3. Labour market formation peculiarities in Georgia;

Part III. Investment impact on labour market structure

- 3.1. Foreign investment dynamics and structure in Georgia;
- 3.2. Investment and labor market Tendencies in the Autonomous Republic of Adjara;
- 3.3. Investment impact on Labour market potential formation;

Conclusions and recommendaitons;

References;

Enclosures;

Chapter I. Foreign Investment Theoretical and Practical Basics

In the first paragraph is discussed foreign investment theory genesis, essence, forms, its promotion major direction and determining factors, developing and transition economies.

Term investment is of Latin origin (investire – enter) and a long-term capital investments in the development of various sectors of the industry. It is divided into short-term (investing up to one year), medium (from one to three years) and long-term (more than three years term investments) investments.

Over the years, term “investment” gained broader meaning and it is used in various fields of activities. There are many definitions of investment in economic literature. According to one understanding “investment” means of getting profit is financial and/or non-financial assets investment. By another meaning, the investment means any cash, property and intellectual value or rights long-term investment in own or a foreign country business and other units, which is used to get potential profit or other benefit.

According to Georgian Law on “National Investment Agency” article 3, invested is capital investment by the state in various fields of business, industrial and investment programs and projects, which main aim is country's industrial potential operation with maximum efficiency and by promoting the development of the production to decline unemployment rate.

Investments are aggregate demand component which is paid special attention in economic policy. The reason of aforementioned on the one hand is opportunistic special reactions on the level of volatility and investments promote major capital growth (the total investment, capital whole supply) in national economy and thus affect the long term economic development on the other hand.

Investments theory genesis relates to economic opinion virtually all schools and scientific postulates trends.

Unlike the local investments, the governments mainly pay greater attention and interest to the foreign investment, which in turn is divided into two parts: direct and portfolio investments.

Investments plays dual role in macroeconomics. On the one hand, investment value is the costs large and variable component and, therefore investment drastic changes affecting

aggregate demand. This, in turn, affects the volume of production and employment. On the other hand, investments means accumulation of capital. Buildings, machinery and equipment multiplication leads to growth of national production capacity and contributes to economic development in the long term period. So investment: a) Through the influence of aggregate demand affects the production capacity in the short term; B) as affects capital formation, i.e. Economic potential and joint delivery, investing has impact on long-term economic growth.

Government of many countries have developed foreign investment entering conditions, which can be divided into the following categories:

1. Requirements in the national market in sales total volume foreign companies export maximum amount towards specific share;
2. Obligations related to the use of local workforce;
3. Foreign companies' maximum and minimum special share establishment in recipient countries founded companies;
4. Technology transfer requirements;
5. Company obligations to conduct research and experimental works in recipient country.

We believe that we should pay special attention to the activities of foreign investors with regard to the possible negative consequences, including the so-called „banishment effect”. As is it known, it has two forms. First, the competitive advantages foreign corporations can oppress national companies in goods markets. Second, these corporations capture corporations' resources in national markets, including large amount of finances and accordingly basic should be protection of national interests.

In the last decade developing countries carried out investment regimes massive liberalization for more direct foreign investment attracting, as it is regarded as an economic development, modernization, employment and income growth promoting factor. Creation of Investment environment itself implies formation of consistent investment policy and enactment of state regulation mechanism, acceptable tax regime and legal system, administrative barriers and reduction of restrictions, conditions of fair competition and business development promoting Infrastructure.

State economy stable development promotion by investment environment improvement, through export stimulation it is recommended, as:

- Import substitution with foreign currency economize and export substitution its turnover;
- Any goods internal market in the world market is small, which allows large saving of scale, possibility of knowledge update and healthy competition;
- Export replacement will attract more investments in comparison with import protectionist substitution;
- More effectively are used local resources (There is no surplus resources neglect consumption stimulation);
- Alleviated foreign debt yoke, improves its service highlight and increases foreign loans possibilities.

Under modern conditions, foreign investment promotion main trends are establishment of different types of exemptions, when establishing different preferential regime in the country, both foreign and local investors enjoy same right of taking privileges. In addition, entrepreneurs will have benefits when fulfilling following conditions: 1. The promotion of employment growth; 2. Promotion of Small and medium sized businesses; 3. Implementation of scientific-research and organizational-maintenance works in recipient country; 4. Promotion of regional policy implementation; 5. Export expansion promotion.

By sectors has been designed investment stimulation means classification, which includes three group incentives: fiscal, financial and other benefits.

№	Fiscal benefits:
1	Corporation income tax rate reduction;
2	Tax breaks;
3	Amortization charges amount growth;
4	Investment and reinvestment benefits;
5	Contribution benefits in social funds;
6	Export tax reduction;
7	Export income Preferential taxation;
8	For Local raw material use in export good production tax credits;
9	Export oriented production taxation reduction.

Financial benefits:	
1	Direct subsidies for covering capital expenditures;
2	Issuance of loan guaranties;
3	Guaranteed loan issuance for export oriented production;
4	State capital participation in High commercial risk investments;
5	In case of some loans, preferential loans state insurance (exchange rate change, devaluation, etc.).
Other benefits:	
1	Subsidizing of investment projects or infrastructure reconstruction costs;
2	Preferential state contracts conclusion;
3	Protection from foreign competition;
4	Special programs, promoting issuance of foreign loans, etc.

Investment encouragement by government, forms investor behavior various determinants. It affects the profit expectations, refinancing costs and demand expectations or contributes formation of the cluster.

In many countries, including the regions, there are special investment promotion special systems, and tax benefits for foreign investors, which makes it attractive to invest in these countries.

There are following preferential regimes and so called investment incentives in Georgia's neighboring and post-socialist countries:

Lithuania—there are free economic zones in Lithuania. Where in registered companies' foreign investors share in authorized capital equals at least 30% and exceeds 1.000.000 US Dollars, for Five years are exempt from income tax payment and next ten years pay only 50% of aforementioned taxes.

Bulgaria -companies which invest in regions in Bulgaria where unemployment is especially on high level are exempt from profit tax. Investment projects which exceed 5,000,000 euros when importing equipment are exempt from VAT Tax. There also operate free economic zones.

Poland—there are 14 special economic zones in Poland, where following benefits operate: The investor is entitled to reduce the tax base of the investment up to 50%, while for small and medium enterprises aforementioned benefit increases up to 65%.

Turkey –investment promotion general program operates in Turkey, which considers following benefits: 1) exempt from customs duties; 2) exempt from VAT when making importing main means and performing local purchases; 3) Credit allocation from the budget, and also operate free economic zones.

Kazakhstan–there are following tax benefits for foreign investors: 1) exemption from property tax; 2) exemption from land tax payment; 3) the investor has the right to reduce the investment cost of the tangible assets acquired under the project; 4) when purchasing main means of import exemption from customs tax.

Uzbekistan–exemption from income Tax during 7 years, in case if foreign investment is carried out under state investment projects program;

Germany –there is investment promotion large-scale differentiated system, which is primarily focused in terms of regional development equalize existed differences.

When Attracting investment important role plays in country's current legislation, local infrastructure, quality of life, how is the level of training and competence of the workforce.

According to aforementioned criteria, foreign appropriate services determine the world all countries, including transition economy countries political and economic rating, which is of primary importance to foreign investors and take into account when giving directions to the investment. In terms of attraction Foreign investment in certain areas, it is very important in country investment sphere regulatory bodies smooth and uninterrupted operation in order to work unhindered.

For Investment support and promotion, there is established Department for Investment Policy and Investment Promotion in Georgia. The department functions is not much different from the functions of the National Investment Agency and I believe that it is unjustified to create a similar structure, and spend creating sums for keeping.

It is better that investment agency strengthen works in terms of investment promotion and attracting.

In 2015 passed Georgian law on mountainous regions development, which aims to stimulate social and economic progress in the mountainous regions to determine the benefits,

which are provided in the mountainous regions for improvement of people's living in prosperity, living standards, employment, social and economic conditions.

According to aforementioned law the mountainous district permanent residents enjoy a variety of social benefits, as well as income and property tax with regard to the Tax Code of the tax benefits. Business entity which according to current Georgian legislation is granted the status of a mountainous settlement enterprise, by the Georgian Tax Code established terms and manner is exempt from taxation.

In recent years in Georgia for attracting direct foreign investment in order to stimulate investors in the tax code was introduced two special status: the international enterprise and foreign company branch, significantly reduced the tax burden, there was an aggressive privatization, customs reform carried out, canceled a lot of licenses and permits and significantly reduced the various types of regulations. As well as foreign investment onflow growth, the Georgian government passed a special law on "Free Industrial Zones", with the aim of promoting economic growth, strengthening the competitiveness of the industry, attracting foreign direct investments and technology in Georgia.

Alleviating of tax pressure and exemption from taxes, gives to taxpayer significant additional financial resources, but it is important that they were directed to the modernization of production and technology updating. Unfortunately, the state uses tax incentives above mentioned forms, does not possess the financial resources guarantee of targeted use. As world experience shows, the most law-abiding taxpayers, even economic development objectives spend freed up financial resources only 1/3.

We believe that for more efficient use of tax incentives tools, the state should deliberately arise desire to business entities that entrepreneurs upgrade promotion/modernization and not only establish economic conditions and opportunities, including the implementation of investment activities.

It's advisable to use tax benefits to be made its effectiveness analysis.

We can see in Scientific literature targeted tax benefits, according to differentiated product life cycle stages and it is recommended that the benefit to be granted mainly for introduction of innovative products and development stage.

We consider aforementioned justified, because, innovative product development and implementation stages, bear commercial, financial and technological risks. For the production launching stage is typical as well low profitability, so at this point the business entities especially need tax benefits.

The aforementioned tax, financial or other benefits to a certain country economy can have certain positive impact. However, despite this, the country, foreign investment promotion process, with priority should be given to whether any particular form of stimulus, but also in the formation of a favorable investment climate, which depends on many political, economic, social and socio-cultural factors.

Existing conditions in the country, which affect capital raising, is formed on basis of variety of factors and in itself combines: ideology, policy, economic status, culture, socio-political stability and a variety of issues, which evaluates Investor during investment decision-making process, that allow him to make some conclusions about the expected risk.

It is very important in recipient countries foreign investment major determining factors determination. Defining determinants of foreign investments are mainly divided into two groups: supply and demand factors. Ownership and internationalization advantages is discussed as foreign investment supply determinants, the latter include scale economy, product life cycle, intangible assets and internationalization, while the host country location advantages, attracting more foreign investment flows, presents demand determinant.

The efficiency-oriented foreign investment is motivated to create and enhance the competitive environment for the firms operating in recipient countries. Consequently, the competition to attract foreign investment is based on infrastructure in host countries and the existing level of service, business startup simplicity and availability of qualified personnel. This all leads to the challenges in developing countries, which include the formation of human capital, which provides the special business services such as, for example, efficient communications and systems distribution.

Benefits, which for foreign companies have become more important than the disadvantages, that they may have, we are talking about the following areas: capital,

management, technology, marketing raw material access, scale economy, negotiations and political power. Foreign investors' investment decisions include two stages:

In the first stage, takes place determination of the location and choosing of potential candidates in the region, and at the second stage on foreign investor the final decision has impact tax and fiscal incentives. Foreign investment determining macro-level determinants include any host country's environmental conditions, which affect foreign investment flows, the aforementioned determinants are: market scale and potential, natural resources, the host country's openness and bilateral trade experience, macroeconomic factors, the fiscal deficiency and labor costs.

Suliman and Mollick researched foreign investment flows in developing countries, and concluded that foreign investment small flows to African countries is due to the small amount of low-skilled labourforce. The authors pointed out that human capital is the determinant of foreign investment, an important determinant.

Institutional factors are important definitional determinants of foreign investment activity, especially in developing countries: a) political instability indicates a possible violation in host country, threats of civil war or simply weak government, which would impede the flow of foreign investments; B) the countries with developed democracy and political responsibility provide a reliable legislative base and accordingly stimulates foreign investment onflow to the country, c) weak legal protection of assets threatens firms from seizure of assets, as a result is less possibility of investment , d) for well-functioning markets necessary institutions low level increases business production costs, which ultimately reduces the activity of foreign investment.

In the modern world together with the globalization process development foreign investment traditional determinants meaning gradually decreasing. In the past, if foreign investment one of the most traditional key factors was local market scale, nowadays its value has decreased significantly. At the same time, the host country infrastructure development of quality, skilled labour force availability, desirable business conditions, low labour costs, the abundance of natural resources and proximity to the western developed countries, is the foreign investment attracting major determinants.

Chapter II. Labour Market Structure and Dynamics

In the second chapter is discussed labour market essence, elements, functioning mechanism, regulation forms, policy and labour market formation peculiarities in Georgia.

The labour market is the most important component of the market economy. Its main function is the provision of human resources for production and service areas. On Labour market proper functioning is heavily dependent country's labour and economic potential use level, population living standard and social satisfaction.

Labour market functioning depends on many factors. These factors vary by nature (demographic, economic, social, legislative, organizational, institutional) and on labour market by the crossing in some extent is focused current situation in country.

For labour market essence full perception is important to be separated from each other labour market broad and narrow understandings.

In the broad sense the labor market includes economically active population as a whole and its essence cannot be reduced to "unemployed-vacancies" ratio. At the given moment of economy functioning - a certain level of employment the economically active population one part is employed, and the second part is actively looking for the job. The latter forms the current labour market, the labor market in a narrow sense.

Labour market as a market economy organic component, has a complicated structure and functioning on supply and demand law basis. Modern, civilized labour market formation and functioning is necessary number of elements. In particular, labour market subjects; economic programs accepted by labour market subjects, solutions and legal standards; The labour market conjuncture; Labour market infrastructure and social security system.

Labour market each element proper functioning is largely dependent on the country's labour and economic potential use level, as well population living standard and social satisfaction. Therefore, it should support in accordance with labour market needs, appropriate specialty and supply of qualified personnel, which in turn should lead to a reduction in the level of unemployment in the country and to the development of population socio-economic conditions.

In Labour market formation process great importance is paid to the given sphere regulatory legislation.

There are a variety of mechanism of labour market regulation. It may be a market, regulatory, or based on a collective effort. They always coexist in varying size in different countries.

The relation is deregulated when labour relations are regulated mainly based on market mechanisms. However, according to some authors' opinions, market mechanism is one of the type of regulation and it is based on the use of national laws and other regulatory tools.

Normative regulation is the concept of classic regulation and implies rules and procedures established by government, which in the form of laws and decrees are covering and regulating different aspects of employment.

By market forces regulating potential strong side is that: it enhances participation, efficient distribution and low transaction costs. As to the potential risks belong: market failure and discrimination.

Normative regulation potential strong side is that: it is predictable, directed towards equality and provides monitoring. And to the potential risk belong: rigid monitoring costs and moral damage.

Finally, as regards by the collective agreement regulating potential strong sides is that: it establishes investment possibility for a long-term period and provides self-monitoring. Potential risks may be summarized as follows: spending time, employed (insiders) and unemployed (outsiders) difference.

Labour regulation in different ways affects employment: it will increase the demand on the labour force, increasing the duration of employment, or even the flow of labour force into firms.

Labour market regulation affects the firms' activities, including the scope, output, investment, technology, and in general, recourse distribution in production. It is one of the main condition to determine the number working places and employees one of the important conditions.

Nowadays the legislative trends in the European countries is directed towards deregulation or destandardization and thus facilitating more "flexible" labour market development.

In case of Georgia labour market regulation mostly take place by handling active employment policy, which is reflected by the state-sponsored employment programs and for new working place creation by business stimulation. As Such measures can be considered: working place formation, professional training, business ensuring by cheap state loans and organization of social activities for individual groups of citizens.

On the formation of labour market in Georgia highly negative influence had specialists training operating system in the country. If we take into account in the national economy the labour force demand scale and characteristics of its changes on the one hand and trained specialists real competitiveness, it can be said that high school actually trained "certified unemployed" on the other hand.

Georgia, as well as other underdeveloped countries, the labour market one of the features is informal employment (self-employment and the so-called "shadow" employment) high share in the total number of employees. The majority of self-employed are engaged in the informal, unregistered activities.

Informal employment phenomenon exists in all countries, although depends on percentage. For example, self-employed in the US is population only 7%, 93% is formalized as in a service, and the real sector. This figure in European countries is about 15%, while the number of self-employed in Georgia reaches 62-63%.

Informal employment creates illusory impression that the country's unemployment rate is low. Informal workers' income is three times lower than income of hired employees. 60 self-employed overall income is the same in sum as 20-22 employees.

We believe that for effective operation of Georgian labour market is necessary special state support, which is determined by the following considerations:

- The labour market is not self-regulating system, and it is incapable, according to the country's economic and social development requirements, ensure labour potential rational use and development;

- Spontaneously developing labour market cannot provide in employment sphere defense of social justice principles;
- The labor market cannot regulate itself maintenance of unemployment to socially acceptable level;

The problem can be solved only in labour and employment sphere by development and implementation of targeted state policy. The ultimate goal of the policy should be effective functioning of the labour market, the country's economic and social development.

In recent years, has been taken a series of steps to resolve and relieve above problems in Georgia, but we cannot say that it is enough to improve the situation. Disturbing factors analysis showed that the local labour force doesn't have relevant qualifications and have no skills that are most in demand in the labour market. The same findings are seen in the Global Competitiveness Index report, According to which workforce without proper education for business topicality is second problem in Georgia.

Within the framework of Government action plan has been carried out the following measures:

a. population general census, which was carried out by LEPL National Statistics Office of Georgia (GEOSTAT) and covered the whole population;

b. have been created job seekers and vacancies online database (www.worknet.gov.ge), which includes all job seeker and the employer who decided to register at State Employment Service database;

c. have been created Ministry of Education and Science of Georgia, professional education database (www.emis.gov.ge), which includes all public vocational educational establishment and the private institutions, which decided to register, as well as professional educational establishment all students and teachers;

Social Service Agency, according to employment programs Department's annual report, labour market management information system, using worknet- employees' dynamics in the past years is as follows: in 2014 was employed - 387 job seekers, in 2015 - 349 job seekers, and in 2016 - 670 jobs seekers, including 58 –people with special needs.

It should be noted that the above data on the number of employees, for overcoming acute unemployment problem is with minimal input capacity, so the state by variety of solutions and projects should create an environment, where work places are created not by public sector but the private sector. Also according to the data has been revealed that the working place deficit reduction was not portal purpose (Worknet) and its one of the main tasks is information exchange between job seekers and employers.

However, before the set-up of this version (Worknet) in the country, the need for information about regarding job opportunities for the job seeker was not problem, since a number of employment Portal functions in Georgia. Under the aforementioned analysis, we can say that establishment and introduction of labour market data portal doesn't have substantial influence on the reduction of unemployment, which is actually one of its aims and tasks. Accordingly, in my opinion its establishment in the labour market has not significantly changed anything.

For many years the government of Georgia is spending considerable financial resources in order to release the number young people with the highest education, which cannot be fully employed. According to Ministry of Education of Georgia less than 40% share of higher education graduates in employment and are not employed in the profession that have studies 4 years of study. While the remaining 60%, which the state funds fully or partially, after graduation aren't employed at all.

Accordingly, we believe that as long as according to requirements of the labour market will not be trained personal in higher educational and vocational education institutions, expenses incurred by state- will be ineffective and in most cases unreasonable.

The data shows that a strong vocational education and apprenticeship system holding countries with youth unemployment rates is much lower than in countries where workplace-based learning system is not developed.

Despite the current high unemployment level in country, employers often fail to find the skilled personnel, which major reason is absence of appropriate education, training, and social-emotional skills, that is associated with leadership, critical thinking and other factors.

We can say that the country observed the following major trends and directions, in particular:

- In the country in terms of employment, the main economic areas are the service sector. While the employment rate decreased significantly in the field of construction, but according to the employed workforce still remains predominant economic sphere.
- While the country has a high unemployment rate, in many cases, employers have difficulty find necessary and appropriate professionals, qualified staff in labour, which is caused by job seekers low qualifications and non-professionalism.
- It was also observed that it is difficult for employers, to find the staff with the professional education. It is also caused by the fact that the country doesn't educate some professions at all. Therefore, in the labour market between supply and demand of the labor force we can see significant imbalance.
- In the country is also problematic for the employer organizations for the employed people to conduct variety of training courses and qualification training.

Under the aforementioned, I believe that the country needs professional education enhance and promotion, in order to redress imbalance between supply and demand in the labour market, training of the vocational education relevant specialties and qualified workforce and supply of the labour market, which in turn will increase the level of employment in the country.

Chapter III. Investment Impact on Labour Market Structure

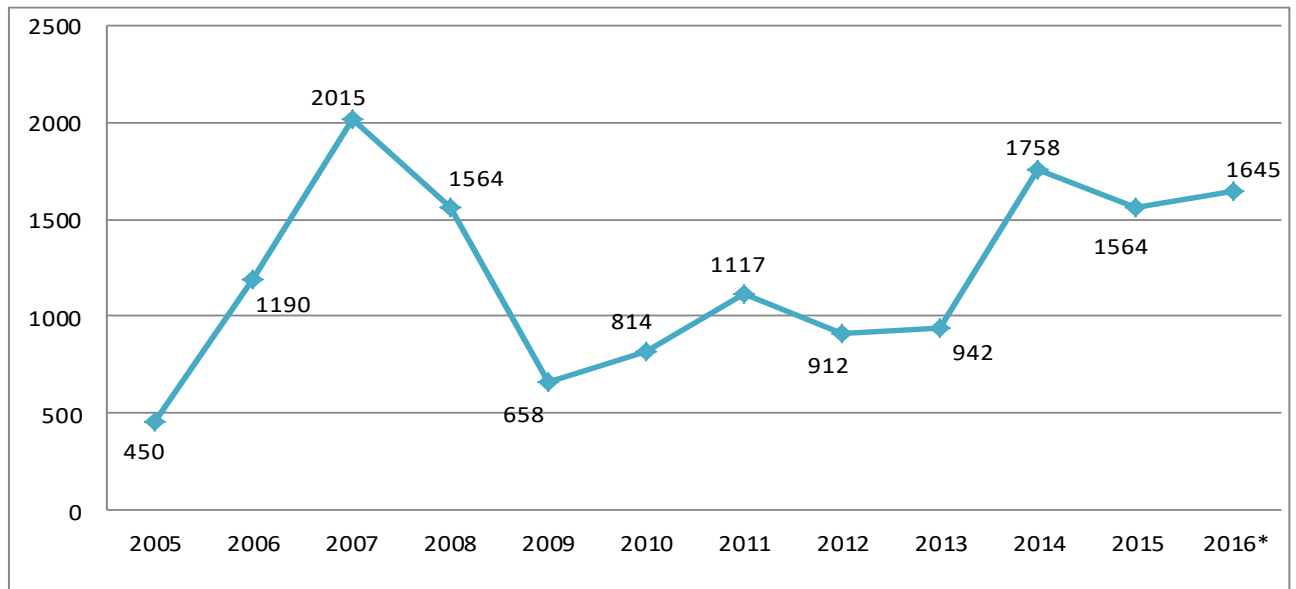
In the third chapter is discussed the dynamics and structure of foreign investment in Georgia, investment and labour market trends in Autonomous Republic of Ajara and investments impact on labour market capabilities formation.

As it is known, for developed countries economy direct foreign investment is not an important stimulus, they are more important for developing economy. Dependence of Georgia

on foreign capital is too great. Economic development and creation of working places, which today is one of the biggest problems for Georgia, cannot take place without foreign investment.

**Direct Foreign Investment Dynamics in Georgia
2005-2016 (Million US Dollars)**

Diagram №1

Source: Diagram is drawn up by author based on Georgian National Statistics Service Data. (*Preliminary data)

In 2015 like 2014 direct foreign investment rapid growth was observed in transport and communication, which amounted to 584.6 million GEL. The aforementioned growth is related to the pipeline construction project, which is implemented by the Azerbaijani representation, that why in 2015 from Azerbaijan increased direct investment onflow in Georgia (40% of total investments). Also in 2015 compared with 2014 foreign direct investment from 9.5 million increased to 140.3 million GEL, in healthcare sector.

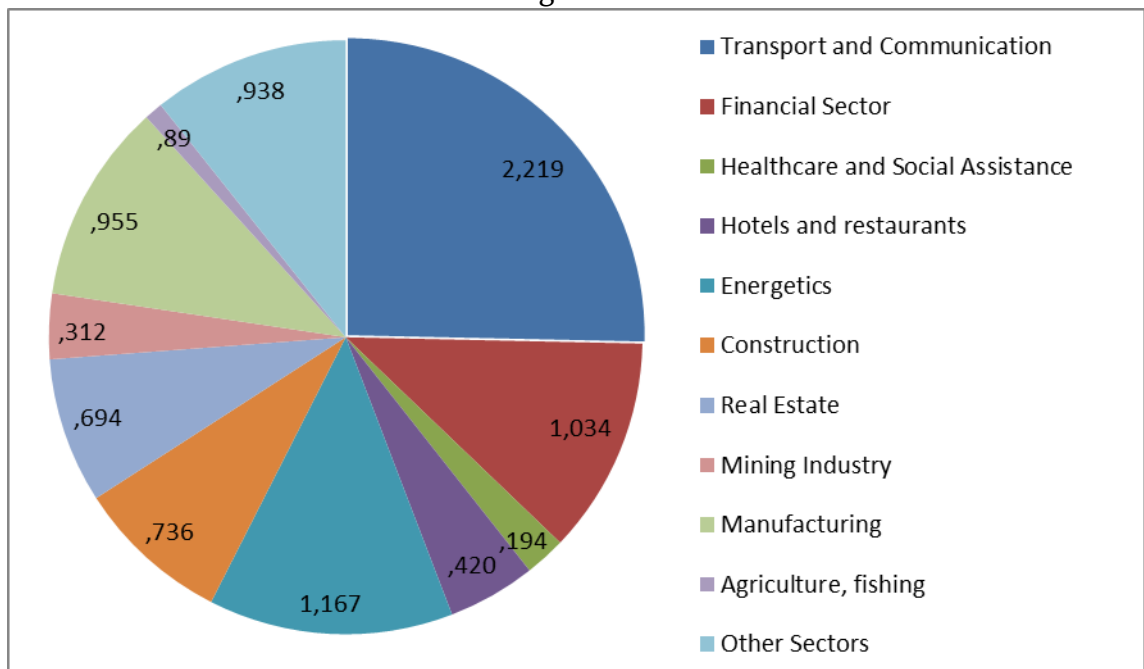
In Georgia in 2015 in working place creation besides trade and education sectors, increased those economic sectors, which according to the statistical data took place foreign direct investment growth. The aforementioned areas are: healthcare and social services; Transport and communications; Financial activities; Agriculture and mining industry.

As for 2016, according to preliminary data, the volume of direct foreign investments in Georgia reached 1 645 million US dollars, which is 5% more than the 2015 data.

Share of three largest sectors in 2016 amounted 61%. As in previous years, the most foreign direct investment was carried out in transport and communication and amounted 645 million US dollars, which is 39% of total Foreign Direct Investment. At the Second place is the energy sector with 203 million US dollars, while at the thirdplace - the construction with 163 million US Dollars.

**Direct Foreign investments according to the Economic Sector
2010-2016(Million US Dollars)**

Diagram №2

Source: the diagram is drawn up by author, on the basis of data of National Statistics Office of Georgia.

According to the data of National Statistics Office of Georgia, in 2016 the average monthly salary of employees amounted 983 GEL. In the given period was marked number sector with relatively higher average monthly salary. In particular: at the first place is financial sector – with average monthly salary 1 838GEL, at the second place construction sector – 1464 GEL, third place – operations with real estate, rent and providing service to the customers with 1144 GEL, fourth place holds – transports and communication sector employed with 1250 GEL, fifth place – energetics, gas and water production and distribution sectors employed with the

salary 906 GEL, and according to the latest data, In 2016, the lowest average monthly salary is still in the education sector with the salary 536 GEL.

It is noteworthy that in recent years the average monthly salary in Georgia is increasing for the sectors of employees, in which increases investment, that indicates that investment growth besides employment growth, as well will encourage average monthly salary growth for employed.

We can say that in Georgia foreign investment is definitely having major impact on economic growth, the production development, creating competitive export product in the country, advanced technology inflow and of course, employment growth, but the fact is that the above mentioned large number of investment in the previous years was mainly directed to capital-intensive fields, where employment volume is small and there is not significantly reduced unemployment level in the country.

Investments, their sectoral structure affects the labour market and leads to its transformation, changing demand for labour force parameters, specialties and qualifications, on the basis of which it becomes necessary to make changes in higher and professional education existing programs and according to the demands in the labour market to develop new programs and on the basis of these programs train requested profession and specialty staff, in order to eliminate current imbalance in labour market between supply and demand.

Autonomous Republic of Ajara in Georgia, as well as investment projects implementation in regions, as well as in employment growth is also in second place, so it is important for our thesis be considered investment and labour market core tendencies in Region.

In 2015, carried out private investment according to the economy sector is distributed as follows: the largest investment flows go to energy sector (53%), tourism (39%) and construction (7%).

Analysis of the data shows that if the tourism and construction were the most interesting for investors, the last period in this respect leads energy field. In 2015, on the energy sector comes investments 148.4 million US dollars, when in 2012 the indicator was 0%.

For revealing labour market demand component current and anticipated trends has carried out survey, according to which in Ajara A.R. among the most requested professions was

nominated sales assistants, foreign language teachers, the average education field teachers, couriers and receptionist, bakers, confectioners.

As in other parts of Georgia, as well as in Autonomous Republic of Ajara –was outlined that even in high unemployment conditions employers have difficulty to find and attract specialized and qualified staff. Also in the regions number of job seeker significantly exceeds the number announced vacancies. Candidate's low professionalism and the fact that a number range of trained staff is not mate in the region, in many cases, leads to structural unemployment.

For the employers is problematic to find higher education qualification specialists (specialists or professionals) in construction and services fields in the regions. It was revealed that there is the lack of personnel, especially in the economic fields, that needs technical staff.

There were outlined numbers of professions, which are in short supply in the region that in recent years is related to labour market mobility trend growth. In specific sectors, such as different types of production, the region is characterized by filling deficient staff from overseas, in particular, Turkish specialists, which is, of course, explained by Geographical location in Ajara region.

Demand for workforce in different directions in Autonomous Republic of Ajara indicates that the investment process is actively underway in Region. Accordingly, as a result of attraction of foreign investments together with region economy rapid development and formation of new industries, and the issue regarding trained, qualified staff becomes actual. But unfortunately, this is a problem not only for Ajara region, but throughout Georgia, there is therefore a need for comprehensive and consistent reform of the education system, as well as higher education and vocational education. However, despite the fact that more or less education reforms are carried out in the country, various directions and profession staff irrelevant knowledge and skills indicates education programs ineffectiveness. As a result for employers often problematic in the quality of performance, this is relevantly reflected on the output and competitiveness.

According to the survey report of graduated by the Ministry of Education and Science of Georgia in 2015 survey of graduates according to the report, 49.1% of the graduates declare that

they were not employed by profession, 7% indicate lack of qualification, 5% - salary was unsatisfactory, 4% day that the work schedule was unsatisfactory and etc.

At that time when from the budget is spent serious amount of money (in 2015 spent 28,182.6 million GEL, in 2016 30,273.0 million GEL and in 2017 it is planned to spend 34,628.0 million GEL) on professional education and graduates 49.1% declare that they aren't able to find jobs relevant to their knowledge and professions, it just unreasonable and ineffective waste of funds. So we think, as in higher and vocational education institutions, training always have to be according to the request of labour market and in case of necessity market requirements training programs should be updated as well.

Today Georgia is trying to attract more foreign investment, by creating investment environment in country and by offering cheap labour force, however, offered labour force in many cases have low qualifications. So long as the country does not systematically changes approach and will not be prepared qualified personnel according to the requirements of labor market and offered to employers. Cannot be reached even in case of significant increase of foreign investment local population employment lever growth. Another factor to consider is the fact that all around our country is trying to attract foreign capital, so the investor has a choice, according to the direction of the high competition. Another fact should be also considered that all around us all countries are trying to attract foreign capital, so the investor has a choice, accordingly competition is high in this direction.

In addition to the foreign investment statistics and as a result attracting the employment growth, as well as it should be noted, that the state investment projects and programs promote employment in the labour market. Among them is the program "Produce in Georgia" which includes five components: access to financial resources; Infrastructure (real estate) access; Consulting services, the film industry promotion component "film in Georgia" and the hotel industry development component "host in Georgia."

According to the data of 2016 within the scope of program – "Produce in Georgia" have been implemented 2752 projects, the total cost of which amounted 243 454 010 GEL. According to the funded project has been employed 12 423 people.

In 2016, within the framework of program - "Start-up Georgia" has been implemented 20 high-tech and 33 innovative projects, whose total value amounted 5 087 712 GEL. Within High-tech start-ups were employed 114 people, and innovative start-ups - 287.

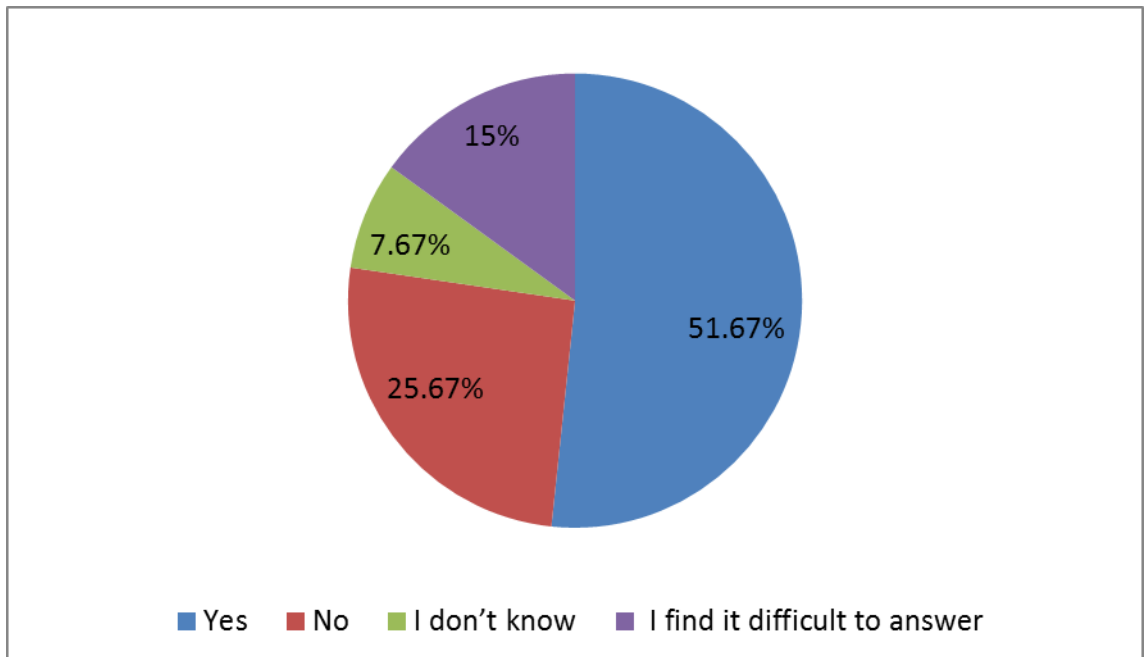
For the country the greatest effect, in addition to other benefits, which bring the above-mentioned programs, is changes in thinking, in order to stimulate young people for more thinking that through aforementioned programs become employers and not employees.

On the one hand in order to conduct a study of public opinion with regard to foreign investment, and on the other hand, find out in Georgia in different fields acting investors investment conditions, related to labour resource and employment, we conducted two quantitative surveys based on random selection.

Within the Quantitative survey scope have been questioned 312 (three hundred twelve) respondents. The study covered the entire Georgia. Questions referred investment and employment. We will review only some of them:

Respondents 52% believe that the country has appropriate qualification staff that can be introduces to foreign investors, 25% says that we don't have appropriate qualification stuff, 8% do not have an answer, and 15% find it difficult to answer asked question.

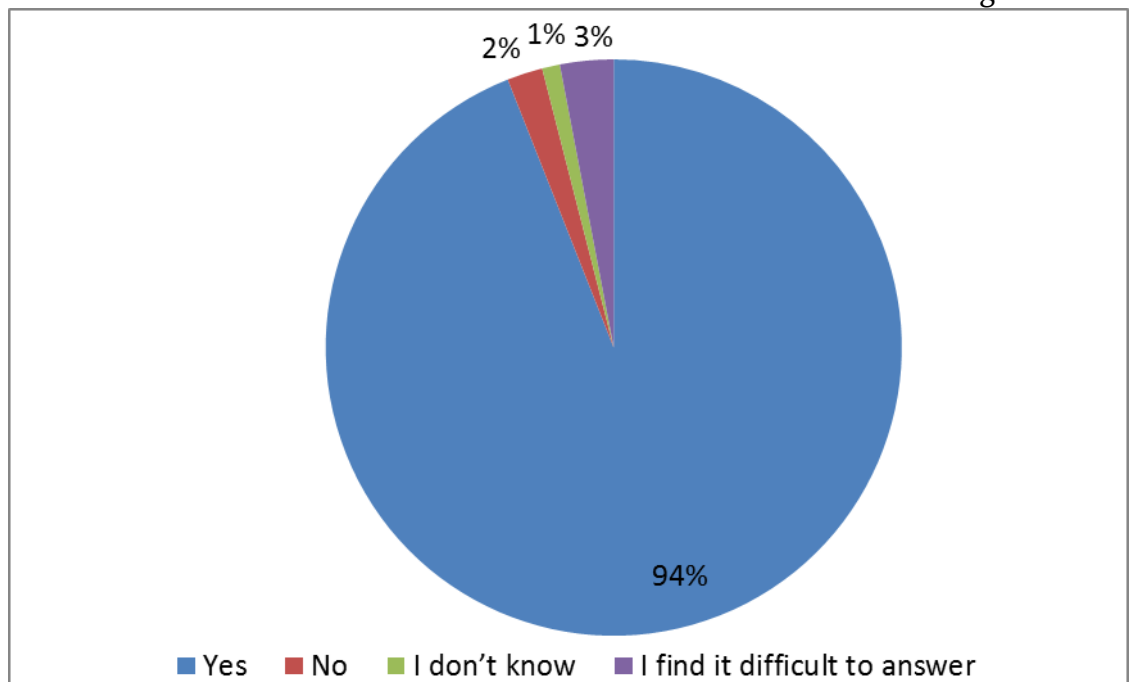
Diagram №3

Source: diagram is drawn up by author, on the basis of the survey.

The interviewed 94% believes that foreign investors, pay foreign and local workers different wages, or the foreigner has higher wage than local worker.

Diagram N°4

Source: diagram is drawn up by author, on the basis of the survey.

Of course, the unpleasant fact, when our compatriots are being given less wages than foreign workers, but in many cases the difference between the salaries can be explained by low qualification of local workforce.

As a result of the research was mainly reflected the following key issues: for the majority of respondent is important for the country to attract foreign investment, accordingly without their attraction local people employment increase and our economic development is impossible; according to the opinion of the majority of public, foreign investment is very important for the country, as well as from which country will be implemented the foreign investments; The research identified a number of sectors and areas where should be attracted and carried out more investment, according to their priority those sectors are: education, health, industry, trade, agriculture, energy, tourism, and technology;

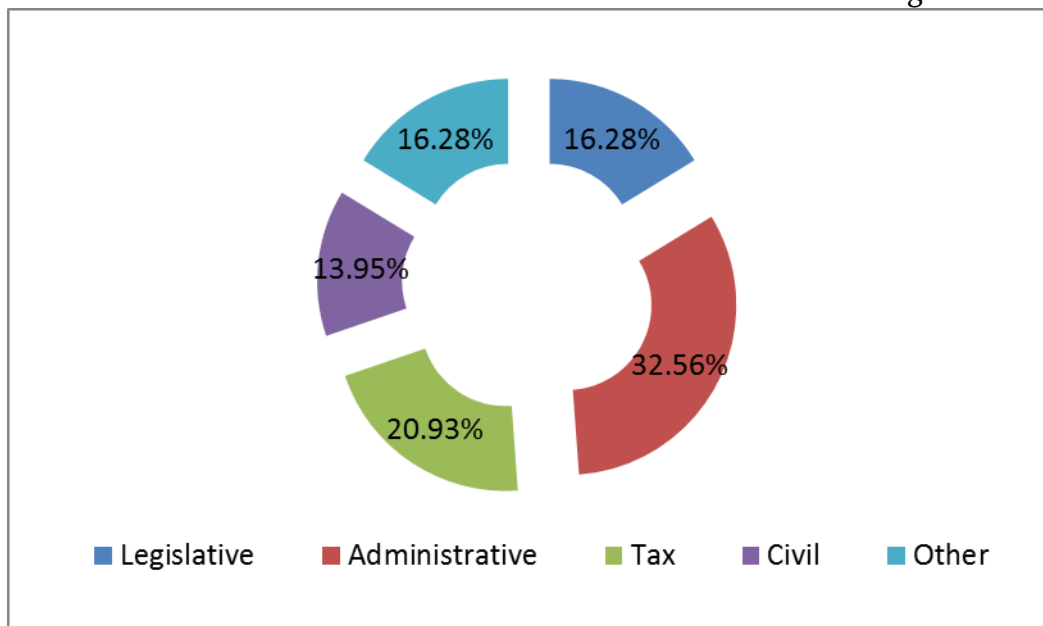
Also according to public opinion was identified a number of benefits and measures to attract foreign investment, in particular: amendments should be made in the relevant legislation, as well as the interviewed society majority expressed negative attitude related to

state property transfer to the foreign investors, at a symbolic price 1 GEL; according to the opinion of more than half of the surveyed society, attracting of foreign investment and implementation uniquely promotes employment growth; Also related to the relevantly qualified personnel, the majority of respondents think that we have such a qualified people in the country, and we can introduce them to foreign investors.

After public opinion examination, we considered necessary number to carry out research in other directions, the main purpose of aforementioned research was in various fields of activity working investors' attitude related to country's investment climate and employment. Quantitative survey questioned 39 (thirty nine) companies.

Investors point out the variety of problems that hamper them. Interviewed investors 16% indicated that these problems are legislative, 33% think that the main problem is administrative, 21% says that the problem with the current tax system, 14% thinks - civil and the last 16% name others problems, namely: an unstable environment, non-existence of financial resources effective and free access.

Diagram №5

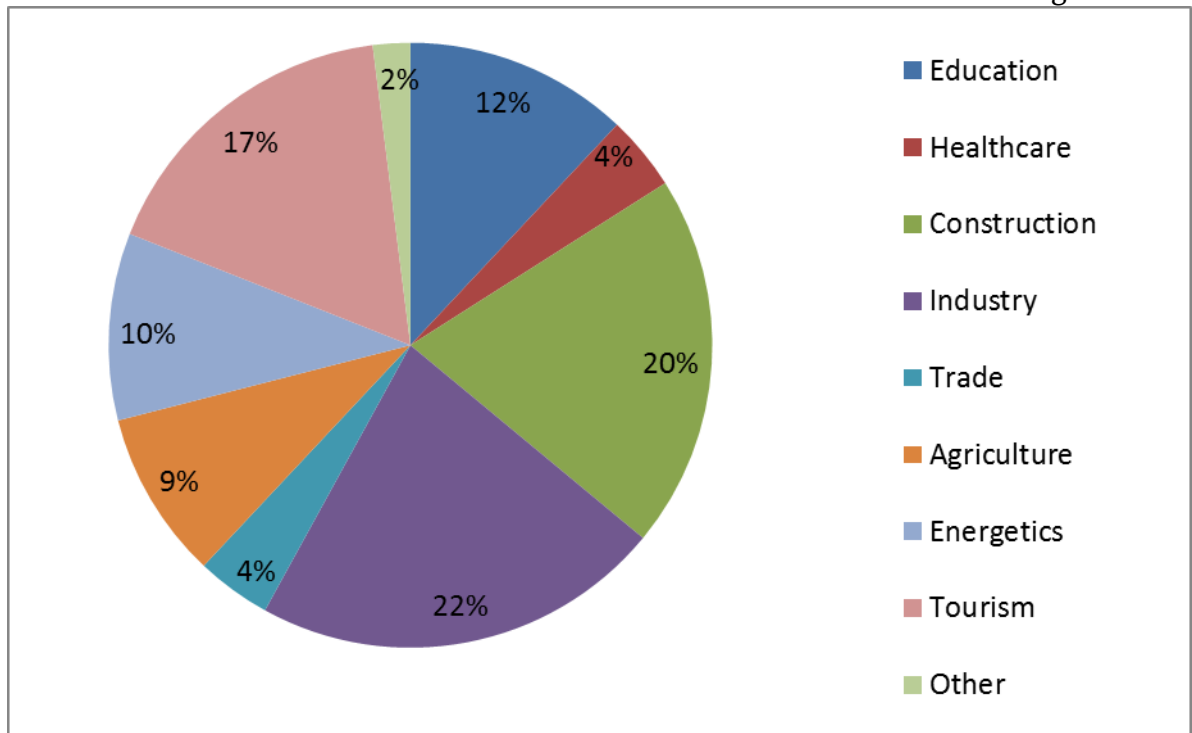

Source: diagram is drawn up by author, on the basis of the survey.

Recently, in the country for the surveyed companies for the investment as interesting areas occurred: 22% - industry, 20% - construction, 17% - tourism, 12% - education, 10% -

energetics, 9% - agriculture, 4% - healthcare, 4% - trade and 2% think It is interesting to invest in transport services sphere.

Digram N°6

Source: diagram is drawn up by author, on the basis of the survey.

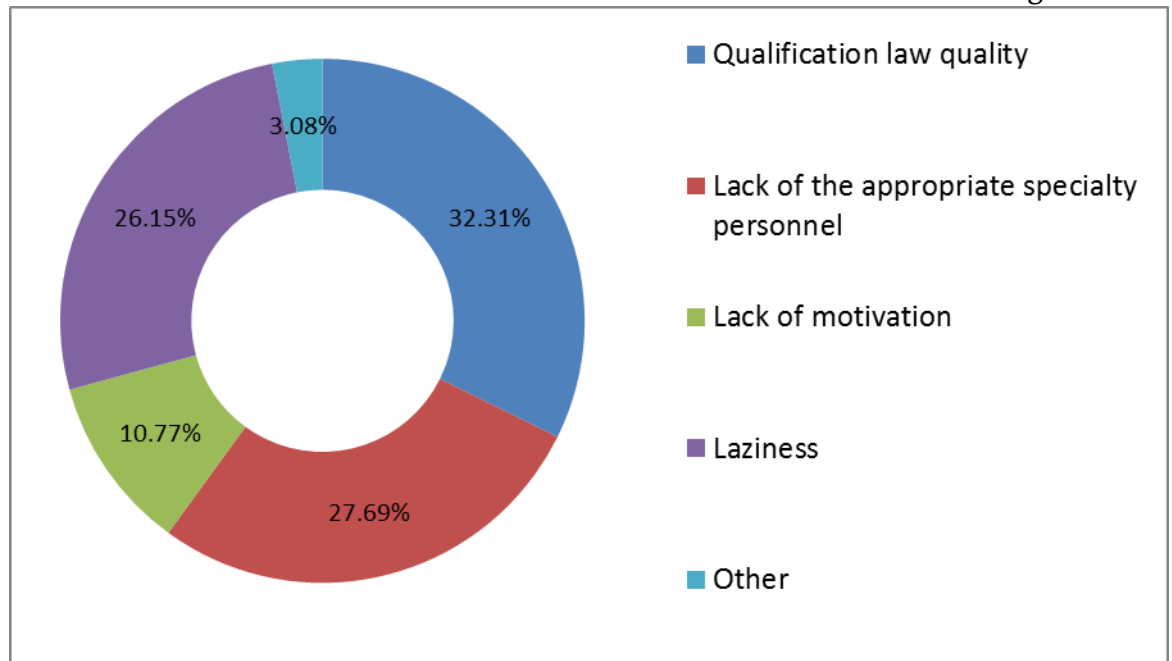
Very interesting is the investors 39% opinion that certain benefits to be imposed on foreign investors, first of all it is necessary for regional development to issue number of benefits to the investors who will invest in diffetent regions of the country. Because in the country the investment is mainly made in country's major cities, and the development of the region still is problematic issue. Therefore it is necessary in some cases for the development of the regions and in case of investments to be imposed on investors additional, different kinds of benefits and incentives.

It is also noteworthy the investors opinion regarding bureaucracy skills advancement, in this regard we agree with it, because in most cases the low-skilled, and incompetence is delayed review and approval of various investment projects and adoption of appropriate solutions, which has a negative impact on investment projects.

As a result of survey has been revealed the key problems that investors point in connection with the local workforce. In particular, according to 32% interviewed investors,

they point low level of qualification of the local labour force, 28% thinks they don't have the appropriate specialty or there doesn't exist qualified staff, 11% thinks that the main problem is the lack of motivation, 26% thinks that the problem is laziness, while 3% think that the problem can be seen in every personnel.

Diagram №7

Source: diagram is drawn up by author, on the basis of the survey.

Surveyed companies assessment related to the local workforce, once again shows that the biggest obstacle factors after implementation of further investments related to local population employment low level of qualification and at labor market existing demanded specialty or lack of qualified staff, plus lack of motivation, laziness and modern technology proper maintenance problems.

Unfortunately still is not taken into consideration demand on labour market and according to certain specialties and training of qualified personnel. So in order not to get graduated, diploma holder unemployed large army, it is necessary constantly train demand-driven staff and supply in the labour market.

The survey conducted by us and the Ministry of Health and Social Affairs of Georgia in 2015, confirms that today is in short supply and deficient technical personnel in the labour market in Georgia. Therefore, should be paid more attention to popularization of professional

education and according to the demand for technical personnel supply in the labour market, in order to be employed more people after every implemented investment.

Based on our study, we observed the following: when discussing investment conditions each interviewed investor states that there is a normal investment environment in Georgia; As for the major problems that face investors during the investment process, according to the absolute majority opinion, those are administrative problems; there were also outlined the areas, where investment is the most attractive today in Georgia and according to the priority those areas are: industry, construction, tourism, education, energetics, agriculture, healthcare, trade and transport services.

Majority of the surveyed investors believe that investors should be imposed various types of benefits; According to the study also was outlined, that the majority of investments surveyed investors employ local residents, their share of the total employees amounts maximum 82%; in connection with local staff, as well as were outlining the main problems: qualifications low level, the lack of relevant qualified staff, laziness and lack of motivation; Their recommendations according to their priority is as follows: training of relevant qualified personnel, qualification raise and salary increase.

Conclusions and recommendations

- We can say, that foreign investment in Georgia, has a large impact on economic growth, production development, the competitive export product creation in the country, advanced technology flow and of course, employment growth, but the fact is that in recent years the investments large part was directed mainly employment capacity areas, where the employment volume is small and accordingly there is not significantly reduced unemployment level in the country;
- The advantages of the implementation of investments in Georgia: a stable economic development, liberal and free-market economic policies, only 6 taxes and reduced tax rates, small number of licenses and permits, simplified administrative procedures, preferential trade regimes with many countries in the world, Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) Enactment with EU, favorable geographical location,

cheap labour force resources, etc.;

- Foreign investment attracting potential obstacles may be considered: the instability, low qualification of labour force, small market, high interest rates and low access to finance opportunities, Court independence Degree, the national currency exchange rate instability, still high rate of poverty, lack of development financial market, occupation of country territory and the conflict zones;
- Foreign and local investments lead to labour market transformation, which is caused by demand on new profession, on the basis of which is needed in higher and professional education programs changes and on labour market relevant requirements programs development. Investment sectoral structure affects the labour market, changes demand for labour force parameters, specialties and qualifications;
 - If we take into account, on the one hand, in the national economy existing demand scale on labour force and its changing characteristics, and on the other hand, trained specialists real competitiveness, it can be said that the high school, in fact, prepared “unemployed diploma holders”;
 - Labour Market Information portal (www.worknet.gov.ge) creation and implementation didn't make significant impact on the unemployment rate decline, which actually was one of its tasks and the goal. Accordingly, I consider that by its creation on the labour market has not significantly changed anything;
 - If according to the labour market demand will not be trained in higher education institutions, as well as in professional education establishments relevant specialists and qualified staff, expenses incurred by government would be ineffective and in many cases inappropriate;
 - In my opinion the country needs a professional education more popularization and promotion in order to eliminate imbalance between supply and demand, by training relevant specialists and qualified staff in professional institutions in order to supply labour market, which in turn will increase level of employment in the country;
 - It is noteworthy that in recent years in Georgia, the average monthly salary rises in the sectors of employees, in which industries or sectors increased investments, which

indicates that investment growth besides employment growth, as well as will promote employees average monthly salary increase;

- At a time when millions of budget funds are spent on professional education and graduates 49% declare they could not be employed in accordance with the knowledge and profession, it's just a waste and ineffective spending of funds. So we think, as higher education institutions, as well as in vocational training should always be made according to the labour market requirements in order that after graduation each of them to be employed in their profession and specialty;
- As in rest of Georgia, as well as in Autonomous Republic of Ajara has been exposed that even in the high unemployment conditions, the employers find it difficult for them to search and attract necessary specialty and qualifications staff. Candidates lack of professionalism and the fact that staff of different professions in the region mainly aren't trained, and in many cases leads to structural unemployment;
- As a result of foreign investment attraction together with region's rapid economic development and the creation of new enterprises increases demand for professional staff in different areas;
- It has been revealed in the region, that if earlier tourism and construction was the most interesting field for the investors, nowadays leads the energy sector. Accordingly investments growth in various field, follows labour market transformation and growth of demand for specialties which needs energetic sector, as well as across the whole country, in the region together with foreign investment growth should be in accordance with the requirements of the labour market to train staff and offer to the investors, which in turn will lead to the growth of employment and improvement of socio-economic conditions;
- According to our study has identified the following key issues: It is important for the majority of interviewed foreign investment in the country, accordingly without their attraction local population employment growth and our economic development is impossible; according to opinion of the majority, foreign investment is very important for the country, as well as from which in the country will be carried out foreign

investments; more investment should be attracted and implemented in areas such as education, health, industry, trade, agriculture, energy, tourism, and technology;

- According to the public opinion revealed a number of benefits and measures to attract foreign investment, in particular: amendments to be made in relevant legislation, as well as the interviewed public majority negative attitude in the regard with state property transfer to foreign investors, in a symbolic price of 1 GEL; according to the surveyed society majority opinion, attracting and implementation of foreign investment uniquely contribute the increase employment;
- When Speaking about the investment environment the majority of surveyed investors, note there is normal investment environment in Georgia; according to the majority of the investor the major problems they face is the kind of administrative problems; There were also outlined the areas which are the most attractive for investment in Georgia and according to their priority the sectors are: industry, construction, tourism, education, energy, agriculture, health, trade and transport services;
- According to the most surveyed investors should be imposed various types of benefits; According to the study also has been outlined that after carrying out the investments the surveyed investors majority has employed local residents, whose share of the total employed maximum equals 82% of the employees; in connection with local staff, has been revealed major problems: a low level of qualifications, the lack of specialization, laziness and lack of motivation; Their recommendations according to the priority is as follows: specialized training of personnel, professional development and salary growth;
- By Government both local and foreign investment additional encouragement and stimulation should be made in the fields and areas, which are priority for the country;
- In terms of regional development in the country for equalization of differences, should take place improvement of production and employment opportunities by targeted promotion of private investment;

- In my opinion for investors more effective use of different types of tax incentives, the government should more deliberately arise in business entities desire to upgrade the production and modernization of modern technologies, and not only to create economic opportunities and conditions, for the performance of their investment activities;
- I believe that targeted tax or other benefits, based on the product life cycle stages should be granted, mainly innovative products development and implementation stage. Because, innovative product development and implementation stages can contain commercial, financial and technological risks. For Production starting stage is characterized also low profitability, so the business entities at this point especially need tax benefits;
- For the Investors tax, financial or other benefits can have certain positive impact on the country economy. However, despite this, in the country, foreign investment promotion process, priority meaning should be given not to any particular form of stimulus, but also to the formation of a favorable investment climate in the country, which depends on many political, economic, social and socio-cultural factors;
- For the attracting of foreign investment there operated law in Georgia on „free industrial zones“ and „free tourist zones“ development promotion but introduction of these laws will actually increase the investment scale. Therefore it is necessary to be activated in this regard and make appropriate measures;
- By the employer involvement is required to conduct educational process, as well as to strengthen industrial practice component, outlining and implementation of labour market oriented directions/professions, which will ultimately increase employment;
- If in the training program involved persons cannot be employed steadily, it will be inappropriately spent funds. The training program, which is an active direction of employment policy, in fact will gain passive employment policy;
- In the country should become mandatory registration of vacant jobs, maybe not all entrepreneurs still carry out registration, but the information obtained to the Employment Service will give better information on the labour market general information regarding employment;

- It is also important in the country to promote less competitive groups employment development mechanisms, including employment of the disabled and people with special needs;
- In overcoming the high unemployment rate an important role can play civilized labour market and its adequate infrastructure development, which in turn, will provide development of right employment state policy and realization.

Results from the Doctoral Thesis are reflected

Scientific articles:

1. I. Meskhi, T. Beridze " **Investments and Innovations in Tourism Business**". Technical University, International Economic Conference – “IEC-2014, The national economic development models: Yesterday, Today, Tomorrow” conference materials. Tbilisi 2014, ISSN 1512-0538.
2. I. Meskhi, T. Beridze " **Investment and Employment at The Tourism**". Shota Rustaveli State University - Department of Tourism, the A / R of the Tourism Department, V of the International Scientific-Practical Conference „Economics and Business " conference materials. Batumi 2014, ISBN978-9941-22-316-7.
3. I. Meskhi, " **Foregin Investments in Adjara Region**". Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Economic Institute of Paaata Gugeshvili, international academic conference on sustainable development of national economies current issues. Conference materials. Tbilisi 2015, ISBN978-9941-13-435-7.
4. I. Meskhi, " **Dynamics and Structure of Foreign Investment in Georgia**". Batumi Shota State University 80 years of dedicated students international scientific conference collected. Batumi 2016, ISBN 978-9941-462-33-7.
5. I. Meskhi, " **Foreign investment and job opportunity in Adjara region**". LEPL Maritime Transport Agency of Georgian Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, Batumi State Maritime Academy, Ministry of Education, Culture and Sports of Ajada A.R. International Conference “Innovatione Challenges of Maritime Industry”. Batumi 2015. ISVN978-9941-0-6995-6.